

School of Business,
Economics and Law
UNIVERSITY OF GOTHENBURG

FINANSKRIS

Vilka regleringsfrågor med fokus på redovisningen har identifierats i samband med finanskrisen kopplat till finansiella instrument?

FÖRFATTARE:

Damir Pepić
Mustafa Hajrić

Magisteruppsats i Företagsekonomi

HANDLEDARE:

Externredovisning
Vårterminen 2009

Pernilla Lundqvist
Jan Marton

SAMMANFATTNING

Examensarbete i företagsekonomi, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet,
Externredovisning, Magisteruppsats, vårterminen 2009

FÖRFATTARE: Damir Pepić och Mustafa Hajrić

HANDLEDARE: Pernilla Lundqvist och Jan Marton

TITEL: FINANSKRIS – Vilka regleringsfrågor med fokus på redovisningen har identifierats i samband med finanskrisen kopplat till finansiella instrument?

BAKGRUND OCH PROBLEMDISKUSSION: Världen befinner sig i en djupgående kris som inte har upprepats sedan depressionen under 30-talet. Varje kris har en utlösande faktor och även denna gång började det i USA. Under år 2008 började oron växa sig kraftig sedan stora aktörer på den amerikanska finansmarknaden drabbats av förluster och stagnerande börskurser. När Lehman Brothers kollapsade under hösten år 2008 kulminerade oron till ren panik på finansmarknaden som spreds världen över nästan omgående. Problemet är att kreditmarknaden har upphört att fungera då riskexponeringen är okänd bankerna emellan och övriga intressenter, vilket har resulterat i att ingen vågar låna till någon. Det är redovisningen av finansiella instrument som återigen står på agendan och är de instrument som historiskt har varit problematiska redan före krisen.

SYFTE: Avsikten med denna uppsats är att undersöka vilka frågeställningar, med fokus på redovisningen, som har aktualiserats i samband med finanskrisen.

AVGRÄNSNING: Vi har valt att avgränsa oss till de regleringsfrågor som berör finansiella instrument. När det gäller informationsinsamlingen så har vi valt att fokusera på artiklar från personer som är insatta i ämnet.

METOD: Uppsatsens genomförande grundar sig i den kvalitativa metoden där syftet är att uppnå en viss förståelse för ett fenomen genom andras perspektiv. Arbets sättet är induktivt då syftet med denna uppsats är att uppnå en djupare förståelse för ett specifikt fall.

RESULTAT OCH SLUTSATS: Resultatet av denna uppsats är att standarder för finansiella instrument både enligt IASB och FASB har varit för komplexa och har haft en del brister. Dessa brister har resulterat i att finansiella företag har kunnat redovisa på ett sätt som inte var menat från normsättaren men ändå uppfyllde gällande kriterier för standarden. De problematiska områdena som har identifierats i denna uppsats är klassificering, värdering, nedskrivning, bortbokning, upplysning samt konvergens.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRKORTNINGAR OCH FÖRKLARNINGAR	5
1 INLEDNING.....	6
1.1 BAKGRUND	6
1.2 PROBLEMDISKUSSION	7
1.3 SYFTE.....	8
1.4 FRÅGESTÄLLNING	8
1.5 AVGRÄNSNING.....	8
1.6 FORTSATT DISPOSITION	8
2 METOD.....	10
2.1 KVALITATIV DOKUMENTSTUDIE	10
2.2 PRIMÄRDATA OCH SEKUNDÄRDATA	11
2.3 URVAL AV DET EMPIRISKA MATERIALET	11
2.3.1 DISPOSITION AV EMPIRISKT MATERIAL.....	12
2.3.2 TOLKNING OCH ANALYS AV DATA.....	12
2.4 TROVÄRDIGHET.....	13
2.5 METODKRITIK	13
3 REGLERING AV FINANSIELLA INSTRUMENT	15
3.1 INLEDNING.....	15
3.1.1 IASB.....	15
3.1.2 FASB.....	16
3.2 DEFINITIONER	16
3.3 REDOVISNING OCH VÄRDERING.....	17
3.3.1 BORTBOKNING.....	19
3.4 UPPLYSNINGAR, IFRS 7	19
3.5 ÄNDRING I IAS 39 OMKLASSIFICERINGAR	21
3.6 IFRS OCH US GAAP	21
3.6.1 KONVERGENSPROJEKTET	23
3.7 TIDIGARE UPPSATSER.....	23
4 FINANSKRIS	25
4.1 FINANSKRISENS BESTÅNDSDELAR.....	25
4.1.1 SUBPRIMELÅN.....	26
4.1.2 SPE – SPECIAL PURPOSE ENTITIES.....	26
4.1.3 MBS – MORTGAGE-BACKED SECURITY	28
4.1.4 CDO - COLLATERALIZED DEBT OBLIGATION.....	28
4.1.5 CDS - CREDIT DEFAULT SWAP	29

5 DOKUMENTSTUDIE	30
5.1 ETT TAL OCH TRE ARTIKLAR.....	30
• FASB, IASB RESPOND TO FINANCIAL CRISIS	30
• FINANCIAL INSTRUMENTS AND THE FINANCIAL CRISIS.....	30
• FINANCIAL REPORTING IN A TIME OF CRISIS	30
• FINANCIAL REPORTING IN A CHANGING WORLD.....	30
5.2 FINANSKRIS OCH REDOVISNING.....	31
JAMES S. TURLEY	32
JOHN SMITH	33
5.3 AKTIVITETER UTANFÖR BALANSRÄKNINGEN.....	35
5.4 UPPLYSNINGAR	35
5.5 MÄTNING AV VERKLIGT VÄRDE	37
5.6 NEDSKRIVNINGAR	39
5.7 REGLERING AV FINANSIELLA INSTRUMENT.....	41
6 ANALYS	42
6.1 INLEDNING.....	42
6.2 KLASSIFICERING OCH VÄRDERING	42
6.3 NEDSKRIVNINGAR	43
6.4 BORTBOKNING.....	44
6.5 UPPLYSNINGAR	44
6.6 IASB OCH FASB BLIR ETT?	45
7 SLUTSATS	47
FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	48
BILAGA 1 – ANVÄNDA SÖKORD	49
BILAGA 2 – KATEGORISERING (RATING)	50
BILAGA 3 – UPPLYSNINGAR OM VERKLIGT VÄRDE	51
BILAGA 4 – NEDSKRIVNING AV FINANSIELLA INSTRUMENT	53
REFERENSER	55

FÖRKORTNINGAR OCH FÖRKLARNINGAR

ABS	Asset-Backed Security
APB	Accounting Principles Board
CAP	Committee on Accounting Procedure
CDO	Collateralized debt obligation
CDS	Credit Default Swap
FAS	Financial Accounting Standards
FASB	Financial Accounting Standards Board
FCAG	Financial Crisis Advisory Group
FSP	FASB Staff Position
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Reporting Standards
MBS	Mortgage-Backed Security
SIC	Standing Interpretations Committee
SEC	Security Exchange Commission
SPE	Special purpose entities
US GAAP	Generally Accepted Accounting Principles in the United States

Credit-enhancement – förbättringsprocess av tillgångar med en låg rating

Chapter eleven – ordnad konkurs som tillåter en omstrukturering av företaget

Tranche – en underliggande tillgång exempelvis i ett värdepapper där tillgången har en viss rating

1 INLEDNING

Detta kapitel är en översikt över vad uppsatsen handlar om. Här är tanken att läsaren ska erhålla en bakgrundsbeskrivning av det problem som uppsatsen behandlar. Bakgrundsbeskrivningen leder till en problematisering och avgränsning av uppsatsämnet. För att läsaren ska få en överblick innehåller kapitlet även en disposition av uppsatsen.

1.1 BAKGRUND

Lehman Brothers var en investmentbank med en historia som går 158 år tillbaka i tiden. Investmentbanken hade sitt huvudkontor i New York men var verksam över hela världen med 26 200 anställda och var den fjärde största investmentbanken i USA. Efter en tid av turbulens på den amerikanska börsen ansökte Lehman Brothers om konkurs, enligt *Chapter eleven*, den 15:e september år 2008¹. Detta blev startskottet för den största recessionen i världen sedan 1930-talets depression.

Före Lehman Brothers ansökan om konkurs var det flera andra banker som stod inför liknande scenarios men som klarades sig. Redan under år 2007 hade den brittiska banken Northern Rock likviditetsproblem med bakgrund i den havererade *subprimemarknaden* i USA². Northern Rock klarade sig dock då den brittiska regeringen valde att förstatliga banken för att undvika att paniken spred sig vidare. Det dröjde inte länge innan liknande händelser började utspela sig i USA och bankerna var återigen i fokus tillsammans med *subprimeinvesteringarna*. Under mars månad år 2008 började, likt Northern Rock, investmentbanken Bear Stearn få problem och flera andra banker följde efter. Fannie Mae och Freddie Mac förstatligades av den amerikanska staten medan Bear Stearn, efter *Federal Reserves* påtryckningar, såldes till JP Morgan Chase för en bråkdel av det tidigare börsvärdet³. Dessa exemplifierar den dominoeffekt som uppstod i USA där betydligt fler banker och försäkringsbolag drabbades främst på grund av den förlustutsatta *subprimemarknaden*.

Subprimelån, till skillnad från traditionella lån, beviljades oftast till personer med låg kreditvärdighet. Betalningsförmågan användes inte som ett kriterium för beviljandet utan fokus låg på en ständig fastighetsvärdeökning på den amerikanska bostadsmarknaden. Många av dem som beviljades subprimelån fick problem med att betala av sina skulder på grund av de höga kostnaderna som dessa lån medförde⁴. Detta innebar att fler fastigheter pantövertogs av bankerna där utbudet på marknaden ökade och en värdeminskning uppkom⁵. Detta är dock något som inte berör redovisningen direkt utan det är de produkter som uppkom ur *subprimelånemarknaden*.

Redovisningen berörs i och med de värdepapper där delar av säkerheten kommer från de mer riskbenägna *subprimelånen*. Dessa lån paketerades om i så kallade *collateralized debt obligations (CDO)* som är ett finansiellt instrument. CDO:s paketerades sedan ytterligare för att återigen säljas vidare till andra investerare. I och med att Lehman Brothers föll spreds en rädsla bland andra investmentbanker och försäkringsbolag då kreditexponeringen mot denna

¹ Washington Post, hemsida, 2008-09-15

² BusinessWeek, hemsida, 2007-03-07

³ The New York Times, hemsida, 2007-03-17

⁴ Balans nr 11, tidning, (2008)

⁵ Bloomberg, hemsida, 2008-10-06

marknad var okänd dem emellan⁶. Detta medförde i sin tur att förtroendet mellan finansinstitut minskade vilket också försvårade utlåningen dem emellan. Ytterliggare en svårighet var att CDO:s ofta placerades i *special purpose entities (SPE)* där det finansinstitut som stod för risken inte behövde redovisa den i sitt bokslut. Eftersom CDO:s såldes även utanför USA:s gränser blev finanskrisen global och spreds med en snabbare takt än vad någon skådat tidigare.

I en debattartikel i Dagens Industri belyser Jan Marton redovisningens inverkan på finanskrisen och identifierar två problem som enligt honom har en bidragande orsak till krisen. Dessa två är *bortbokningar* och *upplysningar* som regleras i IASB:s standardsamling IAS 39 respektive IFRS 7. När en skuld tas bort från balansräkningen är det en så kallad bortbokning och brukar ske när företagets engagemang i en skuld eller tillgång avslutas. I USA var det flera banker som gjorde bortbokningar trots ett kvarvarande engagemang. Upplysningar ska göras som en förklaring till bortbokningen då intressenter kan se en exponering. Problemet med detta, enligt Marton, är att det inte finns klara svar på vad och hur en upplysning ska ske och för detta krävs bedömningar.⁷

1.2 PROBLEMDISKUSSION

Finansiella instrument har sedan införandet varit omdiskuterade och kritiserade för sin komplexa natur. Syftet med redovisningen är att förse ett bolags intressenter med information som ska stimulera framtida investeringar och affärer samt återspegla bolagets ekonomiska ställning. Det var inte alltför länge sedan en redovisningsskandal uppdagades i USA där finansiella instrument och bortbokningar var i fokus.⁸

Det var år 2001, efter en rad avslöjanden, som Enron ansökte om konkurs enligt ”*chapter eleven*”. Enron missledde intressenterna genom att blåsa upp sina vinster genom bortbokningar i SPE:s. Ett SPE är en juridisk person som oftast ägs av ett finansinstitut som även står för risken. Genom att Enron gjorde sina bortbokningar i SPE:s så var dessa inte synliga för utomstående intressenter då företaget inte behövde redovisa dessa i den egna balansräkningen⁹.

Exemplet ovan visar på den svårighet som finns i redovisningen av finansiella instrument. Enronskandalen baseras på att företaget gjorde en alltför vid tolkning över vad som ska definieras som derivatinstrument men ändå uppfyllde kriterierna enligt gällande standard¹⁰. Nuvarande finanskris har exponerat brister i redovisningen av finansiella instrument och har därmed resulterat i en misstro bland investerare som använder sig av de finansiella rapporter som företag producerar med hjälp av gällande standarder¹¹. Detta är något som stödjer Martons tes i debattartikeln som nämner kreditexponering som en av orsakerna till det misstroende som uppstod på grund av de bortbokningar som gjordes och som inte bröt mot befintliga standarder.

Vilka regleringsfrågor som har uppdragats ur den nuvarande finanskrisen är aktuellt att undersöka då IASB tillsammans med FASB ser över de förändringar som behöver göras med

⁶ Balans nr 11, tidning, (2008)

⁷ Dagens Industri, publicerad 2008-09-28

⁸ Marton, J et al (2008)

⁹ Ibid

¹⁰ Ibid

¹¹ IASB, hemsida, 2009-05-12

fokus på att ersätta IAS 39, som är den standard som reglerar redovisning och värdering av finansiella instrument. Detta samarbete har medfört till att en krisgrupp har bildats med fokus på att lösa de regleringsfrågor som har aktualiserats och gruppen kallas för Financial Crisis Advisory Group (FCAG).¹²

1.3 SYFTE

Uppsatsens syfte är att genom en dokumentstudie ta reda på vilka frågeställningar som har aktualiserats i samband med den nuvarande finanskrisen. Tanken är att undersöka och sammanställa de diskussioner, med fokus på regleringen av finansiella instrument, som har förts av personer med kunskap i det aktuella i ämnet.

1.4 FRÅGESTÄLLNING

Bakgrunden, problemdiskussionen och syftet mynnar ut i en frågeställning som vi har valt att undersöka och som är uppsatsens huvudfråga.

- *Vilka regleringsfrågor med fokus på redovisningen har identifierats i samband med finanskrisen kopplat till finansiella instrument?*

1.5 AVGRÄNSNING

Vi har valt att avgränsa oss till att undersöka vilka regleringsfrågor som har aktualiserats på grund av brister som finns i regleringen av finansiella instrument. Informationsinsamlingen kommer att avgränsas mot IASB:s standarder för finansiella instrument såsom IFRS 7, IAS 32 och IAS 39. Anledningen till detta är att vi som författare är bosatta i EU som tillämpar IASB:s normer. IASB har influerats av de tidigare utgivna FASB standarder rörande finansiella instrument. Även om vi är avgränsade till IASB:s regelverk kan vi inte bortse helt från FASB:s arbete med dessa frågor då de två normsättarna samarbetar med varandra genom FCAG gruppen.

1.6 FORTSATT DISPOSITION

KAPITEL 2 – METOD

Metoden beskriver tillvägagångssättet och de undersökningsmetoder som har valts samt hur urvalet av det insamlade materialet har gjorts och sedan behandlats.

KAPITEL 3 – REDOVISNING AV FINANSIELLA INSTRUMENT

Här presenteras referensramen som ska ge läsaren en förståelse för de finansiella instrumenten. I detta kapitel behandlas redovisningen av finansiella instrument enligt IASB samt den väsentliga skillnaden mot FASB.

¹² FASB, hemsida, 2009-04-29

KAPITEL 4 – FINANSKRIS

Detta kapitel redovisar finanskrisens utveckling tillsammans med de finansiella ”produkter” som anses ha varit problematiska.

KAPITEL 5 – DOKUMENTSTUDIE

Dokumentstudien består av artiklar som handlar om finanskrisen och de regleringsfrågor som har uppstått.

KAPITEL 6 – ANALYS

Detta kapitel resulterar i en koppling mellan teorin och empirin där de diskussioner som belyses i dokumentstudien kopplas till redovisningen.

KAPITEL 7 – SLUTSATS

Detta är ett avslutande kapitel där svaret på vår frågeställning besvaras och en rekommendation om fortsatt forskning ges.

2 METOD

Detta kapitel beskriver valet av metod och de datainsamlingstekniker som har använts samt hur urvalet av det insamlade materialet har gjorts och sedan behandlats. Kapitlet innehåller även en diskussion av uppsatsens trovärdighet och vi gör även ett kritiskt ställningstagande till de metoder som vi har valt.

2.1 KVALITATIV DOKUMENTSTUDIE

Beroende på studiens syfte och frågeställning kan uppsatsens metodansats göras på olika sätt. Det val som finns är att antingen göra insamlingen genom en kvantitativ metod eller en kvalitativ metod. Kvantitativa studier innefattar många undersökningenheter som ska mätas och sedan statistiskt analyseras för att kunna dra slutsatser och hitta olika samband. Kvalitativa studier bedrivs när undersökaren vill skapa sig en djupare förståelse genom andras perspektiv för ett speciellt ämne eller ett specifikt fall vilket oftast sker genom observationer eller intervjuer. Vikten ligger på att analysera och interpretera ord och därför är undersökarnas egna tolkningar avgörande för studien.¹³ I denna uppsats används en kvalitativ undersökningsmetod eftersom den passar bäst för det område som vi har valt att sätta fokus på. Med den kvalitativa metoden får vi möjlighet att i större utsträckning få en ökad förståelse för det valda ämnet än vad vi hade fått med en kvantitativ metod.

Den huvudsakliga inriktningen för denna uppsats är baserad på en kvalitativ dokumentstudie av de diskussioner som har förts av redovisningens standardsättande organ IASB och FASB gällande förändringar i redovisningen av finansiella instrument. Dessa organisationers uttalanden anser vi kommer att ge oss en djupare förståelse för det område och den problematik som vi har valt att studera. Meningen med denna typ av studie är just att den syftar till att ge mer fördjupande kunskaper om ett specifikt område.

Då vi inte hade möjligheten att intervjua någon av styrelsemedlemmarna vare sig i IASB eller i FASB utgör det material vi har samlat in en bra informationskälla som ger oss en sammanhängande bild av hur de båda organisationerna har fortskridit sitt arbete. Den begränsning i att inte kunna utföra intervjuer för att ta reda på vad som har hänt i det förflutna är kännetecknande för dokumentstudier¹⁴. När en dokumentstudie utförs baseras den empiriska studien på redan publicerat material, vilket för vår del innebär att denna information redan är behandlad av någon annan och inte har tolkats utifrån våra egna preferenser¹⁵. Det skriftliga materialet som vi samlat in har använts i uppsatsens analys och slutsatskapitel i den omfattningen att frågeställningen besvaras. Innebörden av att utföra en dokumentstudie är att vi ger vissa artiklar status som källor för vår undersökning, vilket är samma tillvägagångssätt för utskrifter från intervjuer, fältanteckningar och liknande data som används¹⁶. Vi gör antagandet att den information som vi har genomskött är tillförlitlig och sanningsenlig, som vi ytterligare tydliggör nedan.

¹³ Björklund & Paulsson (2003)

¹⁴ Andersen (1994)

¹⁵ Alvesson & Sköldberg (2002)

¹⁶ Repstad (1999)

2.2 PRIMÄRDATA OCH SEKUNDÄRDATA

Vid skrivandet av en uppsats krävs det i många fall mer information än den som redan finns tillgänglig¹⁷. Eftersom vår uppsats bygger på en dokumentstudie har vi fått tillräckligt med information genom den sekundära datainsamlingen och utifrån denna gjort vår analys och dragit våra slutsatser. Sekundärdata är information som erhålls från en ”mellanhand” och innebär att det är någon annan som undersökt primärkällan och sedan vidarebefordrat informationen. Fördelen med sekundärdata jämfört med primärdata är att den inte är lika krävande att samla in och är mer tillgänglig än primärdata.¹⁸ Vi har uteslutande använt oss av sekundärdata i form av ett tal skrivet till den Europeiska Kommissionen av IASB:s styrelseledamot John Smith och artiklar utgivna av personer som har en stor kunskap om det undersökta området. Dessa organisationer som helheter och personer som finns beskrivna i artiklarna jobbar aktivt med att utveckla redovisningen av finansiella instrument. Informationen har hämtats från Ekonomiska biblioteket vid Göteborgs Universitets databas *Samsök (bilaga 1)* samt IASB och FASB:s hemsidor. Andra sekundärdata som har använts är skriven litteratur, Internet, debattartiklar och befintliga standarder i *Internationell redovisningsstandard i Sverige* som behandlar finansiella instrument. Detta har gjorts för att sätta oss in i ämnet och tidigare uppsatser skrivna om detta specifika område inom redovisningen.

2.3 URVAL AV DET EMPIRISKA MATERIALET

Insamlingen av relevant information gjordes under april och maj år 2009. Urvalet av det insamlade materialet har baserats på uppsatsens frågeställning, *vilka regleringsfrågor med fokus på redovisningen har identifierats i samband med finanskrisen kopplat till finansiella instrument*. Det insamlade materialet består av de diskussionsunderlag och artiklar utgivna av och om de standardsättandeorganen IASB och FASB. Anledningen till varför vi har valt just IASB och FASB, precis som nämnt i föregående avsnitt, är för att de fortlöpande arbetar med att utveckla redovisningen av finansiella instrument. Genom att de ger ut standarder har de en indirekt påverkan på redovisningen vilket därmed innebär att de är insatta i hur utvecklingen av själva standarden bör göras. Återigen vad det gäller IASB och FASB så är meningen inte att särskilja material som kommer från de båda organen eftersom vår avsikt inte är att göra en jämförelse mellan dessa två, utan material tas från båda för att få en större bredd och på det sätt uppnå vårt syfte med studien och besvara den ställda frågan.

De beskrivna händelserna i artiklarna utgivna av eller om IASB och FASB är från hösten år 2008. Detta är den tidpunkt då de båda organen insåg att mer akuta åtgärder behövde tas för att utveckla och förnya standarder beträffande finansiella instrument och sträcker sig fram till våren 2009, då organisationerna fortfarande är igång med detta arbete. Vårt tillvägagångssätt för att sortera artiklar som togs med i studien och de som inte skulle tas med gjordes utifrån kriterier vid själva sökningen av dem. Valet av artiklar bygger på deras innehåll och en kvalitativ avvägning av vilka som skulle användas. Grunden i sökningarna gjorda i *Samsök*, som finns återgivet i *Bilaga 1*, har baserats på olika kombinationer av sökord eller varje ord för sig som antingen handlar om finanskrisen och redovisningen eller båda tillsammans. Vi har använt samma sökord när vi har gjort sökningar på IASB:s och FASB:s hemsidor. Anledningen till varför vi har använt dessa sökord är för att de bäst återspeglar vår valda frågeställning. De artiklar som handlar om finanskrisen men inte i någon vidare utsträckning berör finansiella instrument och tvärtom sorterades bort. Det slutgiltiga materialet som är

¹⁷ Bryman, A. Bell (2005)

¹⁸ Ibid

beskrivet i 2.2 anser vi vara relevant och av anseilig kvalitet för vår studie eftersom de i stor omfattning behandlar alla områden av finansiella instrument där det har skett eller kommer ske en viss förändring. Detta betyder att analysen och slutsatserna har kunnat göras med lämpligt underlag och därmed har vi kunnat få svar på vår frågeställning och på så sätt fullgöra uppsatsens syfte.

2.3.1 DISPOSITION AV EMPIRISKT MATERIAL

Vid tillämpning av en dokumentstudie görs en systematisk genomgång av allt material som samlats in med syftet att registrera och kategorisera information som har relevans för frågeställningen i studien. Allteftersom materialet studeras, analyseras och sedan tolkas blir frågeställningen besvarad samtidigt som vi får en förståelse för ämnet.¹⁹ Som beskrivet ovan ligger fokus på de standarder som behandlar finansiella instrument och som är reglerade i IFRS. Projektändringar och kommande standardförbättringar som finns på IASB:s agenda är mest relevant för oss. Ändringar som gjorts i standarder utgivna av FASB är mindre relevanta men är dock av betydelse om de har gjorts i samarbete med IASB. Därför har vi valt att återge de delar av materialet som berör IASB:s reglering men även de delar som behandlar FASB:s angreppssätt på problemet. Materialet i empirikapitlet har presenterats baserat på innehållet i de artiklarna som behandlats. Det insamlade materialet har först översatts från engelska till svenska och sedan bearbetats genom att identifiera gemensamma områden i redovisningen av finansiella instrument som artiklarna berör. Tillvägagångssättet för detta har varit att identifiera var förändringar och förbättringar förväntas ske. Med utgångspunkt från detta har vi under läsningen sorterat vad som är relevant att ta med i empirikapitlet. Här har vi fått göra egna tolkningar över vad som har varit av betydelse, alltså det som återges i empirikapitlet är delar av artiklar och nästintill hela det tal som John Smith höll i Bryssel. Detta textmaterial har kategoriserats och rubricerats efter den omfattning de har belyst i artiklarna kopplat till olika områden i IFRS 7, IAS 32 och IAS 39. Det centrala skälet till varför vi har utfört en kvalitativ dokumentstudie är just anledningen till att vi har kunnat gå in på djupet i textmaterialet och därmed urskilja samt analysera utvalda delar mer i detalj då vissa områden i artiklarna kan vara av större betydelse än andra²⁰.

I empirikapitlets första underrubrik återges stycken av artiklar och talet vilka ger en övergripande bild av det som föranlett de förändringar som skett eller kommer att ske och andra åtgärder tagna av de olika organisationerna. Resterande underrubriker i empirin har kategoriserats efter de områden av finansiella instrument som har behandlats i artiklarna; aktiviteter utanför balansräkningen, upplysningar, mätning av verkligt värde, nedskrivningar och finansiella instrument som helhet. Anledningen till denna kategorisering är att läsaren enklare kan följa hur de båda organisationerna arbetat och vad de olika personerna i artiklarna och talet har sagt beträffande en specifik kategori. Det andra är att det blir enklare att utläsa hur vi har tänkt och vad vi har utgått ifrån när vi analyserat materialet.

2.3.2 TOLKNING OCH ANALYS AV DATA

Korrigeringar och framtida förändringar i redovisningen av finansiella instrument kan utläsas direkt i empirikapitlet och har i analysen och slutsatserna förklarats närmare. De har även koncentrerats och exemplifierats genom att på ett så objektivt sätt som möjligt ha jämförts med hur de befintliga standarderna tillämpas i nuläget. Utifrån detta har vi sedan kunnat utläsa vilka redovisningsfrågor som har identifierats och belyst de delar av IFRS 7, IAS 32 och IAS 39 där det kommer att ske väsentliga förändringar. Ur det framtagna materialet har vi

¹⁹ Grønmo (2006)

²⁰ Gilljam, Wängnerud., Esaiasson, & Oscarsson (2003)

gjort en likhetsgranskning mellan vad de olika personerna i artiklarna har uttalat sig om. Med utgångspunkt från detta har vi kunnat sammanställa var de standardsättande organen har lagt betoningen i de frågor/problem som har identifierats. Därefter har detta jämförts med dagens standarder, det vill säga en sammanställning med underlaget som återges i referensramen. Utifrån dessa sammankopplingar har vi gjort antaganden och konklusioner om vilken redovisningsmässig inverkan dessa frågor/problem kommer att ha på redovisningen av finansiella instrument. Vårt förhållningssätt till de tänkbara svaren till frågeställningen har varit väldigt öppet då vi utfört vår analys. Det som återfinns i talet och artiklarna är i princip det som avgjort svaret på vår frågeställning vilket innebär att undersökningen har styrts av texternas innehåll.

2.4 TROVÄRDIGHET

Hög trovärdighet uppnås genom god validitet och reliabilitet. God validitet uppnås genom att undersökningen koncentreras till det som ska undersökas och är ett mått på undersökningens kvalitet. Om undersökningen har en hög kvalitet innebär det även en hög reliabilitet men inte omvänt.²¹ Vi anser att validiteten är hög i vår uppsats då vi systematiskt sökte efter ett svar på vår frågeställning. Eftersom detta är en kvalitativ undersökning kunde vi inte uppnå en hög validitet med statistiska underlag. Detta åtgärdades genom att behandla de viktiga aspekter som resulterar i denna uppsats såsom vilka urval som gjordes samt hur datainsamlingen har skett och sedan behandlats. Reliabilitet är ett annat ord för tillförlitlighet och om den är hög så innebär det att samma resultat skulle erhållas även om någon annan utförde samma studie. Reliabiliteten har ett direkt samband med den information som används, dess bearbetningsätt och insamlingen av denna.²² Reliabiliteten i vår uppsats anser vi vara hög då vi använder oss av standardsättande organisationer som har ansvaret för att utvecklingen inom redovisningen fortskrider. För att studiens trovärdighet inte skulle rubbas har vi även varit kritiska till allt informationsunderlag som vi har tagit fram främst genom att ta hänsyn till att informationsinsamlingen inte kommer från okända källor som inte är granskade. Vi har även varit kritiska till själva materialet vilket berörs vidare i 2.5.

2.5 METODKRITIK

Nackdelen med en kvalitativ metod i jämförelse med en kvantitativ är att analysen och teoribyggandet är begränsat till undersökarens subjektiva förmåga att begripa och tyda det kvalitativa datamaterialet och därför kan denna typ av studie uppfattas som mer osäker och spekulerande än en kvantitativ metod²³. Eftersom det material som vi undersöker redan tolkats av någon annan så kommer den subjektiva förmågans inslag redan här vilket betyder att det finns en risk för att misstolkningar kan göras. Hade vi kunnat utföra intervjuer på de personer som har uttalat sig i artiklarna hade materialet kunnat tydliggöras ytterligare. Den sekundärdata som samlats in kan antingen vara förvanskad eller omgjord med tanke på det som tidigare nämnts, att det är någon annan som har undersökt primärkällan och sedan omvandlat informationen för att tjäna ett visst syfte.

Trots dessa brister av den valda metoden anser vi att denna passar bäst för vår uppsats eftersom den ger oss mer detaljrik information och förståelse för det valda syftet och

²¹ Bryman, A. Bell (2005)

²² Johanssen, A (2003)

²³ Christensen (2003)

frågeställningen än vad en kvantitativ metod möjligen hade gjort²⁴. Vi vill även betona att vår dokumentstudie baseras på ett ganska litet urval ur ett stort utbud, vilket därmed innebär att studiens trovärdighet kan påverkas. Vi är även medvetna om att det finns en risk att de artiklar och det tal som finns i det empiriska underlaget inte är representativa för artikelutbudet som sin helhet. Då vi har en förförståelse inom ämnet har vi kunnat göra egna tolkningen, det vill säga att de artiklar som vi har valt i stort återspeglar den förändring som för närvarande sker hos IASB gällande redovisningen av finansiella instrument. Vi kan även ställa oss kritiska mot översättningen av artiklarna eftersom viss information kan ha gått förlorad med tanke på att ingen av oss har engelskan som modersmål. Dock anser vi oss kunna behärska detta språk tillräckligt för denna studie.

²⁴ Christensen (2003)

3 REGLERING AV FINANSIELLA INSTRUMENT

Den litteratur och andra relevanta referenser som är av betydelse för denna dokumentstudie finns återgivna i detta kapitel. Det är även av vikt att en genomgång av de standardsättande organen görs vilket kommer att underlätta förståelsen av den fortsatta studien.

3.1 INLEDNING

I dagsläget finns det två normgivande organ som har ett prominent inflytande på utvecklingen av redovisningen världen över och dessa är IASB och FASB. Den senare är den amerikanska standardsättaren vars regler enbart följs i USA. Den amerikanska ekonomin har en stor inverkan på övriga världen vilket betyder att FASB har ett stort inflytande över den globala utvecklingen av redovisningsnormer. IASB är en mer internationell organisation som från början var ett europeiskt projekt men som sedan utvidgades globalt. Vid utvecklingen av egna standarder var föregångaren till IASB influerad av den amerikanska normsättaren FASB. År 2002 inleddes ett officiellt samarbete mellan dessa organ för att försöka uppnå en harmonisering och på sikt bli ett förenat regelverk.²⁵

Vi har valt att sätta fokus på alla de standarder enligt IASB som berör redovisningen av finansiella instrument och dessa är IFRS 7 (Uppllysningar), IAS 32 (Klassificering) och IAS 39 (Redovisning och Värdering)²⁶. Dokumentstudien omfattar endast de uppkomna regleringsproblem som berör de standarder som handlar om finansiella instrument och som är utgivna av IASB. Eftersom FASB är ett så pass starkt organ är det viktigt att belysa några av de skillnader som finns mellan dessa normsättare. Nedan återges en kortare presentation av de båda normgivande organen och hur definitioner, redovisning, värdering och uppllysning av de finansiella instrumenten tillämpas. Vi har även valt att lägga vissa delar av standarderna i bilagor eftersom detta kapitel annars hade blivit för svåröverskådligt för läsaren.

3.1.1 IASB

International Accounting Standards Board (IASB) bildades år 2001 efter en omfattande omorganisering. Dess föregångare grundades år 1973 med namnet International Accounting Standards Committee (IASC). I takt med att EU utvidgades saknades det gemensamma redovisningsstandarder som skulle göra finansiell information mer transparent och jämförbar mellan medlemsländerna. En omorganisation krävdes på grund av att redovisningsprofessionen höll på att utvecklas i allt högre tempo och större krav ställdes på den externa redovisningen från företagens intressenter. För att IASC skulle klara av detta arbete och inte förlora intressenternas förtroende krävdes att man tillsatte olika organ för arbetet. Idag fungerar IASC mer som ett tillsynsorgan som tillsätter medlemmar i de olika organen och därmed även IASB vars främsta uppgift är att ta fram nya standarder och revidera de som redan finns i IFRS (International Financial Reporting Standards). Genom att ha IASB som ett starkt organ vars medlemmar, till skillnad från tidigare IASC, kommer från starka organisationer världen över är förhoppningen att de kan ge ut standarder som ger den externa redovisningen förutsättningar till att korrekt information ges till intressenterna som i sin tur kan fatta kvalificerade beslut baserat på denna. Sedan år 2005 kräver EU att IFRS skall tillämpas för samtliga noterade företag vid upprättandet av en koncernredovisning²⁷.

²⁵ Marton, et al 2008

²⁶ Ibid

²⁷ Ibid

3.1.2 FASB

Financial Accounting Standard Board (FASB) grundades år 1973. Anledningen till att FASB bildades var det faktum att dess föregångare under sina funktionsperioder inte lyckades få fram en regelsamling som redovisningen efterfrågade i USA. Dessa föregångare, Committee on Accounting Procedure (CAP) och Accounting Principles Board (APB), var representerade av personer som var verksamma som redovisare inom en viss bransch vilket medförde att redovisningen blev snedvriden och inte fick den utveckling som efterfrågades. FASB är däremot en oberoende organisation som på grund av just den faktorn lyckades uppnå en högre transparens vid utvecklingen av standarder för finansiella rapporter. Medlemmarna i FASB:s organisation är heltidsanställda till att utveckla befintliga standarder och att publicera nya. Dessa standarder finns samlade i US GAAP (United States Generally Accepted Accounting Principles).²⁸

3.2 DEFINITIONER

Vi har valt att studera regleringsfrågor gällande finansiella instrument som har aktualiserats i samband med finanskrisen och därför har vi som utgångspunkt valt att definiera ett antal begrepp som berörs i denna uppsats vilket underlättar förståelsen hos läsaren. Definitionerna är hämtade från IFRS standarden IAS 32 p.11.

Ett **finansiellt instrument** definieras som: ”Varje form av avtal som ger upphov till en finansiell tillgång i ett företag och en finansiell skuld eller ett eget kapitalinstrument i ett annat företag”

Vidare är en **finansiell tillgång** varje tillgång i form av:

- a) kontanter
- b) egetkapitalinstrument i ett annat företag
- c) avtalsenlig rätt att:
 - i/ erhålla kontanter eller annan finansiell tillgång från ett annat företag, eller
 - ii/ byta en finansiell tillgång eller finansiell skuld
- d) avtal som kommer att eller kan komma att regleras i företagets egna **egetkapitalinstrument**
 - i/ ett instrument som inte är ett derivat och som medför att företaget är eller kan bli förpliktigt att erhålla ett variabelt antal av företagets egna egetkapitalinstrument, eller
 - ii/ ett derivat som kommer att eller kan komma att regleras på annat sätt än genom att byta ett fastställt kontantbelopp eller annan finansiell tillgång mot ett fastställt antal av företagets egna egetkapitalinstrument. I detta syfte innefattar företagets egna egetkapitalinstrument inte instrument som i sig själva är avtal om framtida mottagande eller leverans av företagets egna egetkapitalinstrument.

En **finansiell skuld** är varje skuld i form av:

- a) avtalsenlig förpliktelse att
 - i/ erlagga kontanter eller annan finansiell tillgång till ett annat företag, eller

²⁸ Epstein, et al 2009

- ii/ byta en finansiell tillgång eller finansiell skuld med annat företag under villkor som kan vara oförmånliga för företaget, eller
- b) avtal som kommer att eller kan komma att regleras i företagets egna **egetkapitalinstrument** och är
 - i/ ett instrument som inte är ett derivat och som medför att företaget är eller kan bli förpliktigt att erlægga ett variabelt antal av företagets egna egetkapitalinstrument eller
 - ii/ ett derivat som kommer att eller kan komma att regleras på annat sätt än genom att byta ett fastställt kontantbelopp eller annan finansiell tillgång mot ett fastställt antal av företagets egna egetkapitalinstrument. I detta syfte innefattar företagets egna egetkapitalinstrument inte instrument som i sig själva är avtal om framtida mottagande eller leverans av företagets egna egetkapitalinstrument.

Innebörden av ett **egetkapitalinstrument** är ”varje form av avtal som innebär en residual rätt i ett företags tillgångar efter avdrag för alla dess skulder”.

Ett **derivat** är ett finansiellt instrument och har följande tre kännetecken:

- a) Dess värde ändras till följd av ändringar i en underliggande variabel, t ex räntor, råvaror, valutakurser eller aktiekurser.
- b) Det krävs ingen eller en liten initial investering jämfört med andra avtal med liknande egenskaper.
- c) Det regleras vid en framtida tidpunkt²⁹.

3.3 REDOVISNING OCH VÄRDERING

De grundläggande frågorna som berör finansiella instrument är när de ska inkluderas och tas bort från företagets balansräkning. Dessa frågor är svårare att besvara än vid liknande processer när det gäller andra typer av tillgångar och skulder. Detta beror främst på att instrumenten kan säljas i delar vilket innebär att de rättigheter och skyldigheter som är förknippade med instrumentet behålls av det överlåtande företaget. Enligt IAS 39, punkt 43 skall tillgången eller skulden tas upp till ett verkligt värde vid första anskaffningstidpunkten, vilket vid detta tillfälle likställs med anskaffningsvärdet. Problemet som oftast uppstår vid redovisning efter det första redovisningstillfället är avgörandet i vilken kategori som det finansiella instrumentet hamnar vilket även är avgörande för hur det värderas. Hur det finansiella instrumentet kategoriseras är främst beroende på instrumentet och företagsledningens avsikt och syfte med innehavet, vilket också påverkar värderingen av det finansiella instrumentet. Eftersom samtliga finansiella instrument har en inverkan på företagets resultat och balansräkning är det väldigt viktigt att kategoriseringen och värderingen görs på rätt sätt³⁰. Det finns två olika sätt att värdera ett finansiellt instrument. Antingen värderas det till upplupet anskaffningsvärde eller till ett verkligt värde. Vid värdering till upplupet anskaffningsvärde måste hänsyn tas till den effektiva räntan på de tillgångar och skulder som har en fast räntesats³¹. Innebörden av verkligt värde är:

²⁹ Marton, et al, 2008

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

”det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlåtas eller en skuld regleras mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har intresse av att transaktion genomförs”

För att bestämma värdet på en specifik post ska företaget i första hand använda sig av marknadsvärdet och i andra hand ska faktiska priser för liknande tillgångar användas³². Enligt IAS 39 punkt 9 finns det **fyra** kategorier av finansiella instrument.

”Finansiell tillgång/skuld värderad till verkligt värde via resultaträkningen” Värderas till verkligt värde i balansräkningen.

- a) Det klassificeras som att det innehas för handel. En finansiell tillgång eller finansiell skuld klassificeras som att den innehas för handel om den
i/ förvärvades eller uppkom med huvudsyfte att säljas eller återköpas på kort sikt,
ii/ ingår i en portfölj med identifierande finansiella instrument som förvaltas tillsammans och för vilka det finns ett bevisat nyligen faktiskt mönster av kortfristiga realiseringar av vinst, eller,
iii/ ett derivat som är tillgång/skuld.
- b) En finansiell tillgång/skuld som företaget väljer att lägga i denna kategori. Detta val måste göras vid anskaffningstidpunkten, och vissa villkor måste vara uppfyllda. Det är detta som är Fair Value Option.

”Investeringar som hålles till förfall” Värderas till upplupet anskaffningsvärde i balansräkningen.

”I denna kategori ingår finansiella tillgångar där företaget har både avsikt och möjlighet att behålla dem till förfall. Av naturliga skäl kan endast tillgångar med begränsad löptid inkluderas här. Obligationer kan t ex klassificeras i denna kategori, men inte aktier”³³.

”Lånefodringar och kundfodringar” Värderas till upplupet anskaffningsvärde i balansräkningen.

”Här klassificeras fodringar som företaget genererar i sin verksamhet. Även anskaffade fodringar ska i vissa fall inkluderas här”³⁴.

”Finansiella tillgångar som kan säljas” Värderas till verkligt värde i balansräkningen och vinster/förluster tas direkt till eget kapital.

Detta är sådana tillgångar som inte är derivat där tillgångarna identifieras som att de kan säljas eller inte klassificeras som.

- a) Lånefodringar och kundfodringar.
- b) Investeringar som hålls till förfall.
- c) Finansiella tillgångar värderade till verkligt värde via resultaträkningen.

³² Marton, et al (2008)

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

Detta är en residualkategori, vilket innebär att alla finansiella tillgångar som inte klassificerats i någon av de övriga kategorierna hamnar här.³⁵

3.3.1 BORTBOKNING

”Borttagande från balansräkningen är borttagande av en tidigare redovisad finansiell tillgång eller en finansiell skuld från ett företags balansräkning³⁶”

Enligt IAS 39, punkt 17 skall ett företag ta bort en finansiell tillgång från balansräkningen endast när de avtalsenliga rättigheterna till kassaflödena från den finansiella tillgången upphör. Ett vanligt exempel på det här kan vara när en låntagare betalar av hela sitt lån till en bank. De avtalsenliga rättigheter till framtida kassaflöden som banken hade från låntagaren försvinner och därför skall bortbokning från bankens balansräkning ske.

Den finansiella tillgången skall även tas bort från balansräkningen när företaget uppfyller de kriterier som finns i punkt 18. Det vill säga när företaget överfört de avtalsenliga rättigheterna till att erhålla kassaflödena från den finansiella tillgången eller behåller dessa men åtar sig en avtalsenlig förpliktelse att betala kassaflödena till en eller flera mottagare i enlighet med vad som sägs i punkt 19.

Den finansiella tillgången skall även tas bort om överföringen uppfyller villkoren för ett borttagande från balansräkningen i enlighet med punkt 20, då företaget gör en utvärdering till vilken grad det behåller de risker och förmåner som är förknippade med den finansiella tillgången.³⁷ De regler som är beskrivna ovan när en finansiell tillgång kan bli bortbokad är baserade på en enhets exponering till den finansiella tillgångens risker och förmåner och huruvida enheten har behållit kontrollen av den finansiella tillgången vid en överföring³⁸. Det kan exempelvis vara så att banken har en portfölj med lån som de säljer med intentionen att förse sig med kapital, vid redovisningen av dessa transaktioner blir det inte lika tydligt om en bortbokning skall ske eller inte³⁹.

När reglerna om bortbokning tillämpas kan redovisningen av den finansiella tillgången ske på tre olika sätt. Den finansiella tillgången bortbokas inte alls, utan redovisas i balansräkningen då reglerna i IAS 39 inte är uppfyllda. Om punkt 17 uppfylls skall den finansiella tillgången bortbokas i sin helhet från balansräkningen. Den tredje och sista redovisningsmöjligheten är att den finansiella tillgången bortbokas delvis, den resterande delen redovisas i balansräkningen och baseras på enhetens exponering av tillgångens risker och förmåner.⁴⁰

3.4 UPPLYSNINGAR, IFRS 7

Denna standard gäller alla EU länder som tillämpar IFRS sedan den antogs i augusti 2005⁴¹. IFRS 7 skall tillämpas av alla noterade företag vid koncernredovisning och upplysningarna skall behandla alla typer av finansiella instrument, förutom de finansiella instrument som behandlas i andra standarder⁴². Vid redovisning av finansiella instrument så finns det krav på

³⁵ Ibid.

³⁶ IAS 39, p.9 (2009)

³⁷ IAS 39, p. 17-20 (2009)

³⁸ IAS 39, p 21-23 (2009)

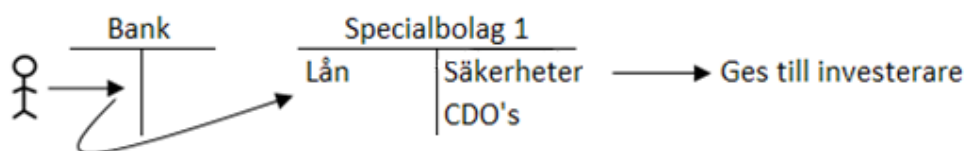
³⁹ Finansinspektionen, 1999

⁴⁰ IAS 39, p. 21-23 (2009)

⁴¹ Internationell redovisningsstandard i Sverige – IFRS/IAS 2008

⁴² IFRS 7 (2009)

upplysningar som företaget måste lämna vilket ger användare en möjlighet att bedöma den betydelse som ett finansiellt instrument har för företagets resultat och ställning⁴³. Ett företag skall även lämna upplysningar som gör det möjligt för användare att bedöma karaktär och omfattning av de risker som uppstår genom finansiella instrument och som företaget är exponerat för på balansdagen⁴⁴. Företaget skall även lämna upplysningar om vilken kategori det finansiella instrumentet tillhör så att användaren kan se vad företagsledningens syfte är med instrumentet och även hur värderingen av den har gått till väga, därmed får användaren en översikt av hur betydande det finansiella instrumentet är för företaget⁴⁵.

Figur 1 – Bearbetad modell från Martons föreläsning VT 2009.

Figuren ovan visar ett exempel på en bank som paketerar in lån till ett specialbolag (SPE), vilket innebär att det fortfarande finns vissa risker kvar hos banken som är förknippat med lånet och är därför av vikt att de upplyser om detta så att användarna kan göra sina bedömningar⁴⁶. Detta förklaras närmare i kapitel 4.

Som förklarats så finns det strikta vägledningar för hur och när en bortbokning skall ske. Det är därför även av vikt att upplysa användarna av de finansiella rapporterna när en bortbokning har gjorts.

Borttagande från balansräkningen

Ett företag kan ha överfört en finansiell tillgång på ett sådant sätt att en del eller hela den finansiella tillgången inte uppfyller kraven för borttagande från balansräkningen. För varje klass av sådana finansiella tillgångar skall företaget lämna upplysningar om

- a) tillgångens karaktär
- b) karaktären på de risker och fördelar som är förknippade med ägandet och som företaget fortsätter att vara exponerat för
- c) när företaget fortsätter att redovisa hela tillgången, redovisat värde för tillgången och den skuld som är knuten till den, och
- d) när företaget fortsätter att redovisa tillgången i en omfattning motsvarande företagets fortsatta engagemang, det totala redovisade värdet för den ursprungliga tillgången, det värde som företaget fortsätter att redovisa och den skuld som är knuten till den.⁴⁷

När företaget skall upplysa om de risker som är kopplade till innehavet av det finansiella instrumentet är det av vikt att ha med de kvalitativa och kvantitativa upplysningarna i sin årsredovisning som belyser de riskerna som härrör från finansiella instrument. De risker som innefattas är kreditrisk, likviditetsrisk och marknadsrisk. Det finns andra typer av risker kopplade till innehav av finansiella instrument och finns specificerade i Bilaga A i standarden (IFRS 7) men vi har valt att inte beröra dem vidare här.

⁴³ IFRS 7, p.7 (2009)

⁴⁴ IFRS 7, p.31 (2009)

⁴⁵ IFRS 7, p. 8-11 (2009)

⁴⁶ Marton, föreläsning VT 2009

⁴⁷ IFRS 7, p.13 (2009)

Kvalitativa upplysningar

För varje typ av risk som härrör från finansiella instrument skall ett företag lämna upplysning om

- a) exponering för risk och dess uppkomst
- b) företagets mål, principer och metoder för att hantera risk samt metoder för att mäta risken, och
- c) eventuella förändringar i a) eller b) i förhållande till föregående period.⁴⁸

Kvantitativa upplysningar

För varje typ av risk som härrör från finansiella instrument skall ett företag lämna sammanfattande kvantitativa uppgifter om företagets exponering för risken på balansdagen.⁴⁹

3.5 ÄNDRING I IAS 39 OMKLASSIFICERINGAR

Den 18:e oktober år 2008 meddelade IASB att en ändring i IAS 39 var gjord med avseende på redovisning av finansiella instrument. Som nämnt tidigare i detta kapitel under rubrik 3.3 så delar IAS 39 finansiella instrument i fyra kategorier som ska bestämmas när tillgången tas upp i balansräkningen⁵⁰. Finansiella tillgångar och finansiella skulder som värderas till verkligt värde via resultaträkningen får inte omklassificeras till eller från denna kategori medan de innehas⁵¹.

Efter ovannämnda förändringen får en omklassificering göras om det föreligger ”sällsynta omständigheter” som en anledning. *Finansiell tillgång eller skuld som innehas för handel* får omklassificeras till *hålls till förfall* eller *som kan säljas*, om denne uppfyller definitionen för dessa. En omklassificering från *innehas för handel* och *som kan säljas* kan även omklassificeras till lån och fordringar om kriteriet för detta uppfylls. Skillnaden mellan dessa två omklassificeringar är att den sistnämnda kan göras utan att det föreligger ”sällsynta omständigheter”. Det finns fortfarande ett förbud mot omklassificering av finansiella instrument som *vid första redovisningstillfället värderas till verkligt värde via resultaträkningen*.⁵²

Ändringen av omklassificeringar i IAS 39 har också medfört en uppdatering i IFRS 7 som handlar om upplysningar. Om ett företag väljer att omklassificera sina finansiella instrument måste företaget upplysa om detta i sin finansiella rapport. Det är omfattande upplysningskrav där företaget måste upplysa om det resultat som hade varit utan omklassificeringen.⁵³

3.6 IFRS OCH US GAAP

När IASB:s standard IAS 39 arbetades fram var normsättarna inspirerade från FASB:s standarder för redovisning av finansiella instrument. Även om IASB blev inspirerade från sin

⁴⁸ IFRS 7, p.33 (2009)

⁴⁹ IFRS 7, p.34 (2009)

⁵⁰ IAS 39 p. 9 (2009)

⁵¹ IAS 39 p. 50 (2009)

⁵² Accounting Update, publicerad december 2008

⁵³ Ibid

amerikanska motsvarighet så är ändå finansiella instrument det område där skillnaden mellan dessa två normsättare är som störst.⁵⁴

En av skillnaderna mellan de två är att IFRS är principbaserad medan US GAAP är regelbaserad. Principbaserade standarder tillåter användaren att göra egna tolkningar av de principer som gäller för en viss transaktion. Detta gör det möjligt för användaren att, genom egna tolkningar, visa en mer rättvisande bild av en viss transaktion. Regelbaserad standard är mer utförligt och tillåter inte användaren att göra egna tolkningar. Denna typ av standarder beskriver stegvis hur en transaktion skall redovisas och alla dessa steg måste följas.⁵⁵

Att IFRS är mer principbaserad jämfört med US GAAP är dock omdebatterat då redovisningsprofessionen är oenig kring detta. När Brittiska revisorer började använda IFRS efter implementering av denna, tyckte de att deras tidigare standarder var mer principbaserade än de nya standarderna.⁵⁶

De skillnader som är väsentliga för vår uppsats och den teoretiska referensramen presenteras här nedan:

- **Bortbokning**

Här finns det en stor skillnad mellan US GAAP och IFRS när det gäller bortbokningar från balansräkningen, exempelvis till ett SPE. IFRS syn på bortbokningar har presenterats tidigare i detta kapitel. US GAAP till skillnad från IFRS, tillåter bortbokningar även om överlåtarens kreditriskexponering är kvar.

Den stora skillnaden mellan dessa två standarder är synen på värdepapperisering (securitization) som bortbokningsmetod till utomstående enheter såsom ett SPE. Som det har nämnts tidigare i detta kapitel är en bortbokning tillåten endast när rättigheten på kassaflödet som det finansiella instrumentet bidrar till har upphört. US GAAP har inte samma syn på detta utan tillåter bortbokningar om tre krav har uppfyllts⁵⁷:

- Rättsligt avskiljande av den överförda tillgången från överlåtaren.
- Inga krav på överlåtaren på att köpa tillbaka tillgången.
- Mottagaren har rätt att pantsätta eller byta tillgången.

US GAAP berör med andra ord inte kassaflöden och överföring av denna i sin reglering. Tolkningen av denna innebär att överlåtaren kan uppfylla de ovannämnda punkterna men ändå bortboka tillgången samtidigt som han behåller rättigheten till framtida kassaflöden.

- **Upplysningar**

När det gäller upplysningar så liknar US GAAP och IFRS varandra i det avseende att båda standarderna kräver kvalitativa och kvantitativa upplysningar. Kvalitativa upplysningar är information om företagets riskexponering och uppkomsten av ett finansiellt instrument. Vidare ska företaget upplysa också om vad avsikten med detta instrument samt hur risken ska hanteras.⁵⁸

⁵⁴ Marton et al (2008)

⁵⁵ Marton et al (2008)

⁵⁶ AICPA, hemsida 2009-05-20

⁵⁷ PWC, hemsida (2008)

⁵⁸ IFRS 7 p. 33 (2009)

Kvantitativa upplysningar är mer sifferorienterade jämfört med kvalitativa för att här redovisas exponeringsrisken med hänsyn på det belopp som omfattas i förhållande till företagets resultat på balansdagen.⁵⁹

Skillnaden mellan de amerikanska och internationella standarder är att IFRS är mer omfattande när det handlar om vilka kvantitativa upplysningar som företaget ska redovisa med avseende på likviditetsrisk och marknadsrisk. Amerikanska standarden saknar dessa krav på information⁶⁰. Likviditetsrisk är ett mått på ett företags svårigheter att fullgöra sina åtaganden som är förenade med finansiella skulder. Marknadsrisk är ovissheten på framtida kassaflöden från ett finansiellt instrument som sker på grund av prisförändringar på marknaden såsom valutarisk, ränterisk med flera.⁶¹

3.6.1 KONVERGENSPROJEKTET

Det finns två dominanta normsättare i världen som har ett stort inflytande över den framtida utvecklingen av redovisningsstandarder. Det är IASB, som har över hundra länder som användare, och FASB vars standarder följs i världens största ekonomi, USA⁶². Eftersom världen idag är betydligt mer globaliserad än tidigare har detta höjt efterfrågan på jämförbarhet på de finansiella rapporterna länder emellan.

Den 18:e september år 2002 träffades IASB och FASB i Norwalk USA där de förklarade sina samarbetsplaner. Med detta var harmoniseringsprojektet igång och syftet var att ta bort de redovisningsskillnader som finns mellan dessa två normsättare. Avsikten är att göra de finansiella rapporterna mer jämförbara så att investerare får tillgång till samma information. Tanken är också att detta samarbete kommer att medföra en kvalitetsförbättring av de befintliga standarderna efter att de har harmoniserats. Även arbetet med framställningen av nya standarder ska samordnas och gemensamma tolkningar av vissa regleringsfrågor ska ske⁶³. Detta innebär självklart en kostnadsminskning för de båda normsättarna men även för företag som tillämpar dessa standarder. Tanken är att på sikt ska utländska företag som verkar i USA endast behöva använda en standardsamling istället för två som fallet är idag.

Finanskrisen har också medfört att en krisgrupp har bildats som ska se över de redovisningsproblem som har uppkommit. Gruppen kallas för Financial Crisis Advisory Group (FCAG) och består av ledamöter från IASB och FASB. Målsättningen för denna grupp är se över de faktorer som kan förbättra den finansiella rapporteringen och på så sätt återställa förtroendet bland investerare. De identifierade frågorna ska sedan redovisas för varje normsättare för en eventuell reglering.⁶⁴

3.7 TIDIGARE UPPSATSER

Vi har funnit att det finns ett flertal uppsatser skrivna i Sverige som behandlar diverse problem med redovisningen av finansiella instrument. Dessa behandlar dock finanskrisen i en mindre omfattning såsom upplysningar om kreditexponering och liknande problem. Det finns

⁵⁹ IFRS 7 p. 34 (2009)

⁶⁰ Upplysningar om kreditexponering, magisteruppsats (2008)

⁶¹ IFRS 7 Bilaga A (2009)

⁶² Marton et al (2008)

⁶³ Memorandum FASB, hemsida

⁶⁴ FASB, hemsida

en uppsats som liknar vår där författarna har undersökt om det är redovisningen som har bidragit till finanskrisen. Detta är en kandidatuppsats från Ekonomihögskolan vid Lunds Universitet och är skriven av Charlotta Granström, Karin Pettersson och Andreas Pålsson. Uppsatsens titel är *Redovisningens roll i finanskrisen*. Syftet med uppsatsen är att undersöka om redovisningen har påverkat finanskrisen och om den framtida redovisningen kommer att påverkas av finanskrisen. Uppsatsen har en stor fokus på redovisningen av finansiella instrument och för att svara på forskningsfrågan har författarna genomfört fyra intervjuer. Respondenterna i intervjuerna hade olika bakgrunder men alla använde sig av finansiella instrument i sitt yrkesutövande. Uppsatsens resultat är att redovisningen hade en viss inverkan på finanskrisen men denna är något oklar. Författarna menar att både IFRS och US GAAP är regelbaserade regelverk som kan ha haft kryphål som i sin tur användes av vissa företag.

4 FINANSKRIS

Detta kapitel ska ge läsaren en introduktion till finanskrisen samt skapa en förståelse för de produkter som är finansiella instrument och som anses ha en bidragande orsak till finanskrisen.

4.1 FINANSKRISENS BESTÅNDSDELAR

Innan finanskrisen blev en kall verklighet och ekonomin drabbades av en kraftig recession, som för tankarna tillbaka till 1930-talet, hade börser och ekonomier i världen haft den största tillväxten genom tiderna. De var få men det fanns personer som påpekade att det fanns indikationer på ett kraftigt fall i ekonomin. Det finns flera orsaker till finanskrisen där många av dem inte har ett samband med redovisningen. Här nedan presenteras finanskrisens tillkomst och några av de produkter som omfattas av redovisningen.

Själva orsaken till finanskrisen är den fallerade bostadsmarknaden i USA som hade haft en snabb prisökning sedan 1990-talet⁶⁵. När priserna hade nått sin topp under år 2007 började de falla och alla de som hade investeringar på denna marknad började drabbas av panik. I USA hade bostadspriserna ökat med 126 % mellan år 1997 fram till 2007⁶⁶. De institut som gav ut bolån till den amerikanska befolkningen sökte nya marknader och fokus låg på de amerikaner som inte kunde få traditionella lån på grund av låg betalningsförmåga. Detta ledde till att sumprimelånen fick en stark utbredning tillsammans med de obligationer som dessa lån omvandlades till. Eftersom vi numera lever i en global värld där det knappt finns några gränser för kapital, spreds dessa värdepapper i sin tur vidare från USA till övriga världen. Dessa lån och värdepapper blev kategoriserade av olika institut i USA beroende på deras risk och avkastning (se bilaga).⁶⁷ Detta ansågs ge tillräckligt god information till investerare för att dessa skulle känna sig säkra och trygga i att investera. De två institut som är kända för sin rating av värdepapper i USA är Moody's och Standard & Poor's som har utvecklat ratingskalor för dessa (se bilaga 2).

När subprimemarknaden kollapsade under år 2007 var det få som förstod vad som sedan skulle hända. Fortfarande än idag vet man inte den exakta summan på olika värdepapperiserade fonder som har subprimelån som underliggande tillgång. Det finns bevis på en enorm girighet och strävan efter att tjäna stora summor på så kort tid som möjligt. Detta medförde att långivarna inte tänkte på risken vid utlåningen och i vissa fall förfalskade ansökningarna så att lånen skulle bli beviljade. Amerikanska SEC har numera inlett flera brottsundersökningar med anledning av detta.⁶⁸

Genom att kredittagarna misslyckades med att betala av de lån vars kostnader hade ökat kraftigt i samband med centralbankens räntehöjningar fallerade också de värdepapper som hade dessa lån som underliggande tillgång. Dessa värdepapper har flera olika strukturer och benämningar såsom MBS, CDO med flera. Komplexiteten i finanskrisen är att investerarna inte visste den verkliga risken med dessa värdepapper och att deras spridning var betydligt större än vad som i början var känt.

⁶⁵ Balans nr 11, (2008)

⁶⁶ The Economist, hemsida, (2008)

⁶⁷ Balans nr 11, (2008)

⁶⁸ The New York Times (2008)

4.1.1 SUBPRIMELÅN

Subprimelån var oftast bolån som direkt riktades till personer som inte kunde få lån enligt de regler som gäller för de traditionella bolånen. Dessa lån förekom också som billån, kreditkort och telefonlån. Denna typ av lån är inget konstigt i sig men subprimelånen var riktade till personer som var låginkomsttagare, hade betalningsanmärkningar eller i vissa fall ingen inkomst alls. Subprimelån var därmed betydligt mer riskabla samt att dokumentationen vid beviljandet av dessa lån, var bristfällig eller ibland fanns inte alls⁶⁹. Ökningen av dessa lån var explosiv främst på grund av de stegrande priserna på den amerikanska bostadsmarknaden och subprimelånens design. För att förstå omfattningen av dessa lån så omsatte subprimemarknaden, tillsammans med *Alt-A lånen*, sex trillioner amerikanska dollar och hade 30 % av bolånemarknaden.⁷⁰ Detta var under det första halvåret under år 2007 innan subprimemarknaden kollapsade när amerikanska centralbanken stegvis höjde räntan från 1 % till 5,4 %.

Subprimelån hade en kortsiktig inriktning jämfört med de traditionella lånen eftersom långgivarens intresse var att dölja riskexponeringen genom en snabb återbetalning av dessa lån. Långgivaren lockade låntagaren att ta ett bolån genom att erbjuda en fast ränta de första två-tre åren som var lägre än för de traditionella lånen och ofta under marknadsräntan. Det som kom efter de första åren var en kraftig ränteökning som i vissa fall kunde fördubbla räntekostnaden med avsikten att låntagaren skulle teckna om lånet. Väldigt många av låntagarna var dåligt insatta i de avtalsvillkor som gällde för subprimelån. I villkoren var det oftast inskrivet att låntagaren var tvungen att teckna om sina lån hos samma långgivare och det var höga straffavgifter om denne valde att bryta kontraktet i förtid, exempelvis att finansiera om lånet hos en konkurrent eller med ett traditionellt lån. Då ställs vi inför frågan vad som var syftet med att teckna om lånen och vad var vinsten med dessa?

Långgivarna satte sin tilltro på de ständigt ökande priserna på fastighetsmarknaden. När den fasta räntan gick över till rörlig fick många låntagare problem med att betala av lånet. Det unika med subprimelån var att den rörliga räntan var högre än för de traditionella så att långgivaren skulle kompensera för den förhöjda risken. Låntagaren använde sin värdeökning på bostaden till att teckna ytterliggare lån för att betala av det lån där kostnaden ofta fördubblades. Detta fungerade bra fram tills amerikanska centralbanken höjde räntan och priserna på bostadsmarknaden började falla.⁷¹

4.1.2 SPE – SPECIAL PURPOSE ENTITIES

Special Purpose Entities är en juridisk enhet som liknar ett dotterbolag i en koncern. Skillnaden är dock att SPE:s har en speciell funktion, inte har en direkt koppling till ägaren och inte kan gå i konkurs⁷². Det är dock viktigt att veta att SPE är ett förekommande uttryck i USA medan i Europa är benämningen Special Purpose Vehicle (SPV). Trots att det är olika benämningar är funktionen densamma.

Ett SPE ägs oftast av ett finansinstitut som använder enheten till bortbokningar från sin balansräkning för att minska exponering och risk. Det som kom fram under finanskrisen var att SPE:s anrättades av investmentbanker till att köpa upp lånefodringar som sedan värdepapperiserades och såldes till investerare i form av obligationer. Lånefodringarna köptes

⁶⁹ Gorton, G, artikel (2009)

⁷⁰ Ibid

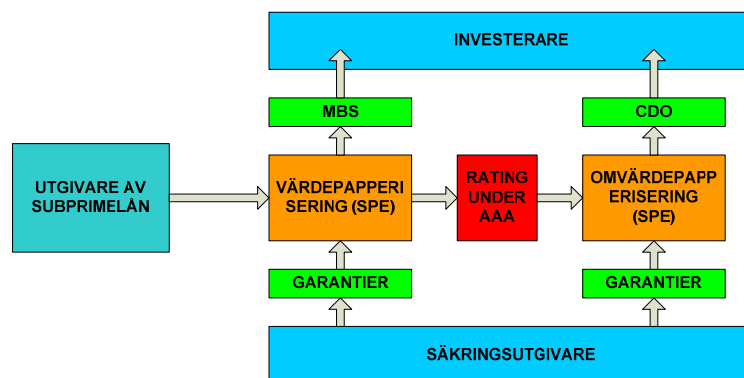
⁷¹ Gerald, H et al. artikel (2008)

⁷² Sveriges Riksbank, hemsida 2007-11-22

med de likvida medel som investerarna bidrog med. Beroende på den risk och avkastning som investerarna efterfrågar, omstruktureras dessa fodringar in i en obligation beroende på deras rating. Denna obligation kan vara en MBS eller CDO som beskrivs längre fram i kapitlet. Med andra ord består en värdepapperiserad obligation av en pool med *tranches* som beroende på deras rating kan avkastningen och risken paketeras om beroende på investerarens preferenser.⁷³

Exempel:

Ett SPE köper upp lånefodringar från en kreditbeviljande bank. Detta köp görs på ett initiativ från Lehman Brothers som också kontrollerar detta SPE. Tack vare denna transaktionskedja, slipper Lehman Brothers att ta upp lånefodringen i sin balansräkning. Efter en värdepapperisering tar bolaget upp den forna lånefodringen som en ränteplacering i sin balansräkning.

Figur 2 – visar ett SPE:s roll i värdepapperiserings processen och de aktörer som deltar i den.

Det finns olika fördelar med ett SPE som medför att olika finansiella företag startar upp dem. Om lånefodringen skulle finnas med i balansräkningen innebär det för företaget att utlåningen blir begränsad då långivaren måste ha en viss procentuell täckning av det belopp som lånas ut. Genom placering i ett SPE försvinner denna begränsning. Vissa finansiella företag trodde att genom bortbokningar i ett SPE var de distanserade från den medföljande kreditrisken då denna inte var med i balansräkningen.⁷⁴

Till skillnad från vanliga företag finns det bara tillgångar och inga skulder i ett SPE. Det finns ingen personal och sköts därför av företag som upprättats av initiativtagaren (ägaren) till SPE. För att ratingen ska vara hög och risken låg liknar SPE ett organ som drivs i en viss riktning med hjälp av direktiv som inte kan ändras i efterhand. Inriktning baseras på initiativtagarens intresse för en viss typ av värdepapper som förblir densamma även då ägarförhållandena hos initiativtagaren ändras. Denna struktur kan även uppfylla ett annat syfte där ägaren anonymiseras. Genom att sätta upp riktlinjer för hur ett SPE ska skötas, som sedan inte kan ändras i efterhand, möjliggörs det för ägaren att tillsätta en styrelse som inte har en direkt koppling till ursprungsföretaget. Ett SPE behöver inte heller placeras i det land där ägaren finns utan kan stationeras där ägaren tycker är lämpligt.⁷⁵

⁷³ Gorton & Souleles. artikel (2005)

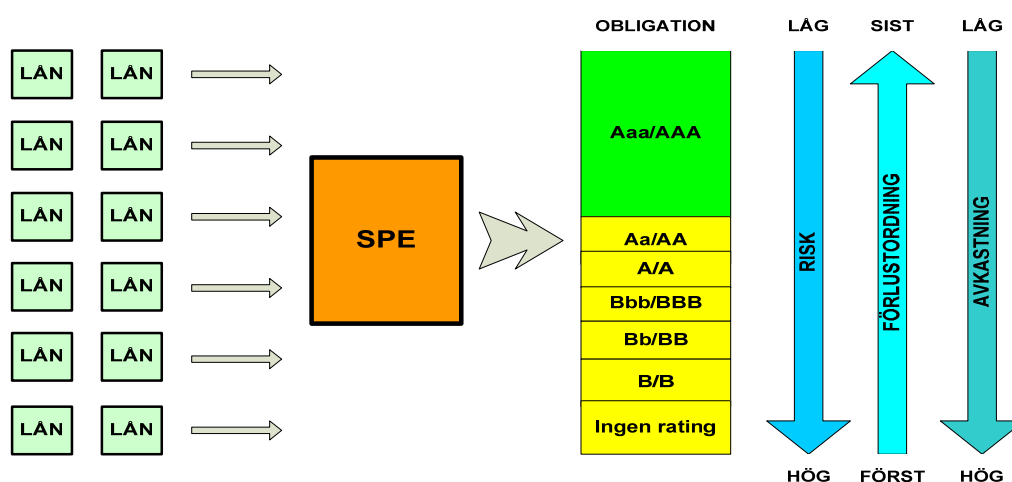
⁷⁴ Unfolding the Subprime Crisis, Kandidatuppsats (2008)

⁷⁵ Förutsättningar för en ökad värdepapperisering i Sverige, Kandidatuppsats (2003)

4.1.3 MBS – MORTGAGE-BACKED SECURITY

Mortgage-Backed Security är en obligation som är ett resultat av en värdepapperisering via ett SPE. Värdepapperisering av subprimelånen till MBS var viktigt för utfärdaren då detta var ett sätt att finansiera utbetalningen av dessa lån. Ungefär 80 % av alla subprimelånen omvandlades till värdepapper som sedan såldes vidare.⁷⁶

Banker och andra finansinstitut beviljar bolån till konsumenter med olika riskgrad. Dessa lån samlas i en pool med lån som i ett SPE omvandlas till obligationer (se figur 2). Risken på denna obligation varierar beroende på den underliggande tillgången, som i detta fall är bolån till personer med olika risknivåer. En MBS obligation består alltså av olika tranches som är en sammanslagning av underliggande tillgångar med samma rating (se figur 3).

Figur 3 – visar omvandlingen av lån till värdepapper med hjälp av ett SPE.

Det som investeraren köper är rätten på kassaflödet som erhålls från den ränta som låntagaren betalar regelbundet till den bank som har utfärdat lånet. Av den ränta som tillfaller innehavaren av en MBS obligation, dras en serviceavgift som den utfärdande banken behåller. Den vanligaste typen av MBS är en så kallad *mortgage pass-through* där investerarna får sin avkastning utbetald varje månad.⁷⁷ Detta är ändå en kortsiktig men lönsam investering då subprimelån snabbt finansieras om med nya lån och har en hög ränta jämfört med de traditionella lånen.

4.1.4 CDO - COLLATERALIZED DEBT OBLIGATION

Det värdepapper som kallas *Collateralized Debt Obligation* är en ”omvärdepapperisering” av ovannämnda MBS. De lån som inte uppfyllde investeringsgraden kombinerades ihop med säkerheter som CDS för att höja ratingen. Därefter slås dessa ihop med en pool av MBS som efter omvärdepapperiseringen blir ett CDO (se figur 2).

CDO kan delas in beroende på den underliggande tillgången⁷⁸. De två indelningarna är CBO (*Collateralized Bond Obligation*), där den underliggande tillgången är obligationer, och CLO (*Collateralized Loan Obligations*) som har lån som underliggande tillgång.

⁷⁶ Gorton, G. artikel (2009)

⁷⁷ Riskglossary, hemsida (2009)

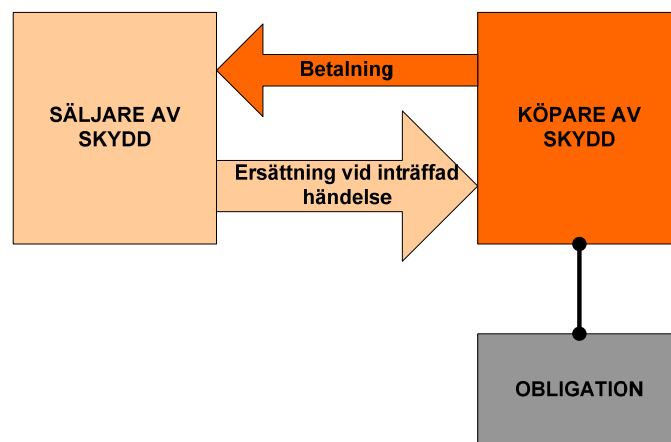
⁷⁸ Tranchering av Collateralized Debt Obligations med en portfölj av simulerade tillgångar, Kandidatuppsats, (2007)

CBO:s består av icke säljbara obligationer som från början är graderade (rated) till en lägre grad än Baa/BBB och som genom *credit-enhancement* förbättras till att bli säljbara genom en rating som är högre än Baa/BBB. Vidare delas CDO:s i två kategorier, cash-flow och syntetiska CDO:s. Cash-flow CDO:s är en sammansättning av små fragment (tranches) från olika obligationer. Dessa obligationer kan ha sitt ursprung i lån, krediter eller skulder med olika risknivåer. Syntetiska CDO:s är en blandning av statsobligationer med *credit default swaps* (CDS) och är vanligast förekommande i förhållande till cash-flow CDO:s.

4.1.5 CDS - CREDIT DEFAULT SWAP

Credit Default Swap är ett *kreditderivat* som används för att minimera risker och liknar väldigt mycket en traditionell försäkring⁷⁹. Det finns ytterligare två typer av kreditderivat som är TRS (Total Return Swap) och CLN (Credit Linked Note). Den som uppmärksammats mest som en bidragande orsak till finanskrisen är dock CDS. Skillnaden mellan CDS och en traditionell försäkring i USA är att den förstnämnda var klassificerad som en swap och var därmed inte reglerad som de traditionella. De som sålde traditionella försäkringar var tvungna, enligt amerikansk lag, att tillhandhålla en likvidbuffert för att kunna betala ut eventuella försäkringsförpliktelser.⁸⁰

Ett CDS-kontrakt består av en säljare och en köpare, där säljaren står för risken och köparen betalar en periodisk avgift för detta kontrakt som oftast gäller i fem år (*se figur 4*). Om obligationen inte kan lösas in ersätts innehavaren av säljaren upp till ett visst belopp senast 90 dagar efter händelsen. Om fem år har passerat utan några incidenter så förfaller kontraktet och härmed säljarens förpliktelse.⁸¹

Figur 4 – visar den relation och betalningsströmmar mellan parterna i ett CDS kontrakt.

⁷⁹ Finansinspektionen, hemsida, 2009-05-10

⁸⁰ Newsweek, hemsida 2008-09-27

⁸¹ Finansinspektionen, hemsida, 2009-05-10

5 DOKUMENTSTUDIE

I detta kapitel återges de artiklar som vi har tagit fram och har presenterats i enlighet med den uppdelning som finns beskriven i metodkapitlet.

5.1 ETT TAL OCH TRE ARTIKLAR

- **FASB, IASB RESPOND TO FINANCIAL CRISIS**

Av: Elaine Henry och Oscar J. Holzmann

Publicerad: Mars år 2009 i Journal of Corporate Accounting & Finance

Denna artikel är skriven av Elaine Henry och Oscar J. Holzmann. Elaine Henry är assisterande professor i redovisning på University of Miami och har bland annat arbetat på Lehman Brothers, McKinsey & Company och Citibank. Oscar J. Holzman är docent i redovisning på University of Miami och är medlem i American Accounting Association.

- **FINANCIAL INSTRUMENTS AND THE FINANCIAL CRISIS**

Av: Bruce Pounder

Publicerad: April år 2009 i Strategic Finance Magazine

Bruce Pounder är ordförande i Leveraged Logic och utför konsulttjänster åt finansiella branscher. Han är även ordförande för Small Business Financial and Regulatory Affairs Committee och är förbindelsen mellan den kommittén och Financial Reporting Committee.

- **FINANCIAL REPORTING IN A TIME OF CRISIS**

Av: James S. Turley

Publicerad: Maj år 2009 i The Corporate Board

James S. Turley är verkställande direktör för revision och konsultfirman Ernst & Young. Han började sin karriär på Ernst & Young år 1977 och har sedan dess haft olika ledarpositioner inom företaget.

- **FINANCIAL REPORTING IN A CHANGING WORLD**

Tal av: John Smith

Datum: 2009-05-07 Bryssel, Belgien

John Smith är deltids styrelseledamot i normorganet IASB där han representerar USA. Han började sitt uppdrag som ledamot år 2002 där han under sin period har försett organet med rådgivning om finansiella instrument såsom värdepapperisering.

5.2 FINANSKRIS OCH REDOVISNING

ELAINE HENRY OCH OSCAR J. HOLZMANN

Styrelser i IASB och FASB tog gemensamma åtgärder i respons till finanskrisen. Den 16:e oktober år 2008 tillkännagav IASB och FASB att de skulle skapa en global rådgivande grupp som skulle undersöka de regleringsfrågor som är kopplade till finanskrisen. Denna grupp skulle bestå av lagstiftare, normsättare, revisorer och investerare. Den 20:e oktober år 2008 kompletterades tillkännagivandet med ytterliggare detaljer om hur gruppen skulle vara utformad och representerad. Det skulle finnas en grupp i Europa, en i Nordamerika och en i Asien. Det första mötet hölls i London den 14:e november år 2008 där dessa samlades för att sammanfatta den information som framkommit kring regleringsfrågor relaterade till finanskrisen och som ett gensvar till regeringarnas och lagstiftarnas påtryckningar.

Turbulensen på den finansiella marknaden hösten år 2008 föranledde några intressanta observationer kring hur IASB och FASB hanterade finanskrisen. Det gäller främst frågor som uppstod kring politikernas inblandning i standardsättningen. Exempel på områden där inblandningen skedde var FASB:s standarder för värdering till verkligt värde och IASB:s förbud av omklassificering. Andra försök till politisk påverkan var det samspel mellan standarder som styr bankernas redovisning och lagstiftning som reglerar bankernas kapitaltäckningskrav. Mildare bedömningar gjordes vid redovisning av verkligt värde och händelser utanför balansräkningen vilket gav bankerna möjligheten att rapportera större kapitalinnehav än vad de egentligen hade och på detta sätt uppnå de kapitalkrav som krävdes av lagstiftningen. Som skrivet i *The Economist*:

”Reglerare kan bli tvungna att avstå den traditionella länken mellan redovisning och kapital lämplighets regler om de verkligen vill slåss mot finanskrisen”.

Genom att byta ut denna länk kan det leda till att ett större fokus på redovisningsstandarder tillåts vars mål är att ge en ökad transparens.

BRUCE POUNDER

I början av år 2009 hade FASB fyra kortsiktiga projekt på sin agenda som handlar om finansiella instrument. Under mötet lades ett långsiktigt och omfattande projekt till FASB:s agenda som berör andra delar av finansiella instrument och som ska utföras tillsammans med IASB. Det är något som Bruce Pounder inte beskriver närmare utan förklarar endast de två första kortsiktiga projekten samt hur FASB fortskridit sitt arbete kring de korrigeringar som har gjorts och i vilken omfattning dessa gäller.

FASB:s åtgärder illustrerar hur snabbt styrelsen gör ändringar i US GAAP som handlar om de finansiella instrument och är ett gensvar till den höga pressen som de haft på sig från omvärlden. Mötet som hölls den 15:e december år 2008 handlade mest om regleringen av finansiella instrument. De fyra kortsiktiga projekten som FASB:s styrelse hade på sin tekniska agenda förklarades mer ingående av ordförande Robert Herz. Dessa projekt berör olika praktiska problem relaterade till regleringen av finansiella instrument. Dessa fyra är följande, varav endast de två första behandlas senare i kapitlet:

- Nedskrivningsmodellen i Emerging Issues Task Force (EITF) Issue 99-20 “*Recognition of Interest Income and Impairment on Purchased Beneficial Interests*”

and Beneficial Interests That Continue to Be Held by a Transferor in Securitized Financial Assets.”

- Upplysningar gällande verkligt värde av finansiella instrument som det finns krav på från Statement of Financial Accounting Standards (SFAS) No. 107, “*Disclosures about Fair Value of Financial Instruments.*”
- “*Recoveries of other-than temporary impairments*”.
- “Clarification of an instrument-scope exception in SFAS No. 133, “Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities.”

JAMES S. TURLEY

Denna artikel ger en övergripande bild om hur finanskrisen har utvecklats och vilken roll den finansiella rapporteringen haft och eventuellt kommer att ha i framtiden. Finanskrisen har varit omtumlande för nästan alla som är verksamma på den finansiella marknaden. Enligt Turley finns det ett antal orsaker till finanskrisen och han menar att vi idag betalar ett högt pris för dem:

- För mycket inflytande, överanvändning och olämplig användning av finansiella instrument
- ”Dåliga” lån med svaga kravnivåer och ingen förvärvsgranskning
- Orealistiska förväntningar att ekonomin skulle fortsätta växa oändligt och att bostadspriser aldrig skulle minska i värde
- Misslyckandet med att förstå och få bukt på riskexponeringen
- Brister både i nationella och globala regelverk

Turley är orolig över vissa saker som han hoppas inte inträffar till följd av finanskrisen men som det ändå finns risk att de gör. En av konsekvenserna är att länder världen över blir mer protektionistiska. Globaliseringen av affärsrörelser har medfört ett lyft för ekonomier och människor världen över som tidigare inte skådats. Protektionismen skulle definitivt sakta ner återhämtningen och orsaka instabilitet på marknaden och i politiken.

Det andra som Turley oroas över handlar om den oundvikliga omregleringen av affärsrörelser och den finansiella världen. Det finns ett klart behov av regleringsreformer och modernisering på ett flertal områden att vi inte har råd med reglering som är så bindande att den kväver innovation och entreprenörskap. Att uppnå en balans mellan motpoler är mer passande för att förse ett skydd för investerare men också uppmuntra till klokt risktagande.

Det tredje som bör undvikas är att tjänstemän i olika regeringar blir bekväma med ökat statligt ägande i utvalda branscher och att se detta som en långsiktig lösning. Det fjärde som enligt Turley inte får ske är att framtagandet av nya standarder blir för politiserat. Den finansiella rapporteringens natur är att främja relevant information och effektiv allokering av kapital som baseras på principer såsom öppenhet, konsekvens och jämförbarhet. Vid stor influens från politiker brukar dessa principer hamna i skymundan. Under hösten år 2008 när de ekonomiska problemen var som värst försökte vissa medlemmar ur den amerikanska kongressen diktera en suspendering av de standarder som reglerade mätning till verkligt värde. Politikerna gjorde detta efter hårda påtryckningar från finansiella institut. Ett tydligare försök till detta gjordes i Europa och var befrämjad främst av några av de stora bankerna och försäkringsbolagen. Om

de hade lyckats hade effekterna av detta blivit att helt utesluta verkligheten, reducera transparens och dölja problem från investerare. Politisk inblandning vid utveckling av standarder hotar både kvaliteten och jämförbarheten.

Turleys slutsats blev att vi inte kan ha ett system där individuella länder eller regioner opererar i eller utanför etablerade redovisningsstandarder under dessa utmanande tider. Enkelt förklarar, något som är lagligt i vissa länder är inte det i andra. Regleringsskillnader mellan länder är oundviklig och kommer aldrig att försvinna helt och hållet. Finanskrisen har avslöjat mycket om det finansiella systemets svagheter och en av dessa svagheter är inkonsekvensen i den finansiella regleringen världen över. För att kunna förbättra samarbetet och integrationen måste de länder som inte antagit IFRS göra det inom en snar framtid. G20 ledarna påvisade, under deras möte i november, värdet av en global redovisningsstandard av hög kvalitet. Införandet av IFRS skulle medföra en högre transparens och uniformitet för globala affärsrörelser och hjälpa till att driva ekonomiskpartnerskap och ett ökat välstånd. Denna kris skapar en möjlighet för att uppdatera finansiell lagstiftning på ett sätt som förhindrar en finansiell härdsmälta i framtiden. Även president Barack Obama resonerade kort om detta under sin installation:

”Vi måste reformera vårt svaga och omoderna regelverk så att vi bättre kan motstå ekonomiska sammanbrott och på så sätt skydda konsumenter, investerare och företag”.

Turley menar att vi måste agera tankfullt och betänksamt då vi inte har råd att göra misstag när det gäller kommande regleringsreformer. Turley nämner också att bankerna inte kommer att återuppta sin normala utlåning så länge balansräkningarna inte förbättras. Att rensa upp i balansräkningarna är bara en av flera förbättringsåtgärder som kan vidtas.

JOHN SMITH

Den 7:e maj år 2009 höll John Smith ett tal till den Europeiska kommissionen vid en konferens i Bryssel. Här berörde Smith alla de betydande frågor om hur IASB går tillväga för att förenkla redovisningen av finansiella instrument och hur detta arbete sker i samarbete med FASB för att komma fram till en snabb lösning. Smith belyser även vikten av att komma fram till en gemensam lösning mellan IFRS och US GAAP. Nedan följer en mer konkret beskrivning av det som presenterades under konferensen, främst hur IASB arbetar med de olika regleringsfrågor gällande finansiella instrument som är ett gensvar till den rådande finanskrisen. Smith återger sin egen syn på problemen men utgår främst från hur organisationens arbete fortskrider.

Finanskrisen har förändrat världen då den har varit en väckarklocka för politiker, lagstiftare och standardsättare. Krisen har visat de svagheter som finns i företagets praktisering och reglering av finansiella instrument. Smith menar att det resultat som standardsättarna måste komma fram till är att skapa ett robust system för finansiell reglering och som är mer lämplig för den integrerade kapitalmarknaden. IASB:s ledamöter är väl medvetna om den uppmärksamhet på redovisningsstandarderna som politiker har påvisat. Smith betonar att han och de andra styrelsemedlemmarna i IASB har varit och är förpliktigade till att besvara denna uppmärksamhet på ett snabbt och ansvarsfullt sätt samt redovisa hur de har tänkt gå tillväga i processen.

Det finns tre saker standardsättarna har fått ta lärdom av i den rådande finanskrisen:

- Kapitalmarknadens integrerade karaktär kombinerat med kapitalets rörlighet visar att det finns ett behov av en allmänt accepterad uppsättning redovisningsstandarder.
- Finansiella institutioner, lagstiftare och investerare misslyckades med att förstå de risker som togs i samband med vissa transaktioner. Redovisningen skall spela en viktig roll i förståelsen av dessa risker. I enlighet med detta finns det ett behov av att tillhandahålla kompletterande transparens till de risker som blir tagna av finansiella institut och bidra med meningsfull information till investerare och tillsynsmyndigheter.
- De nuvarande redovisningsreglerna bygger på att användarna har flera olika val. Detta medför att jämförbarheten minskar och leder till en onödig komplexitet. I och med detta finns det ett akut behov av åtgärder som reducerar komplexitet men ökar jämförbarhet och relevans. Om detta lyckas så skapas en viktig grundkonstruktion för konvergens av dessa regler världen över.

IASB:s ledamöter tänker ta krafttag på alla tre fronterna med det övergripande målet att ta fram en global samling standarder vilket finanskrisen tydligt visat att det finns behov av. Att ta fram en global samling redovisningsstandarder var IASB:s mål redan före krisen och detta uppenbarades när den Europeiska Unionen införde International Financial Reporting Standards (IFRS) redan år 2005. Idag kräver eller tillåter fler än 100 länder användningen av IFRS. Några av dessa är betydande ekonomier i Asien (främst Japan), Nordamerika (Canada och Mexico) och Sydamerika (Argentina, Brasilien och Chile) som har satt upp en tidsplan för att implementera IFRS fullt ut. Även i USA har det skapats en viss grund till användningen av IFRS när kravet på avstämning till US GAAP togs bort för utländska filialer som använder IFRS. Uppenbarligen är USA på god väga att införa IFRS,, men frågan är bara när? Smith framhåller hur viktig konvergensen är till FASB.

IASB fortsätter sitt samarbete med FASB och båda organen bekräftade detta under ett möte i London tidigare detta år (2009) och upprepade sina åtaganden som går under namnet ”Memorandum of Understanding” (The Norwalk Agreement). Slutförandet av samarbetet mellan IASB och FASB kommer att resultera i en signifikant konvergens mellan redovisningsstandarder som är utgivna från de båda organisationerna. Detta samarbete kommer även att medför en reduktion av kostnader vid utvecklingen av nya standarder. Smith undrar dock om detta kommer att vara tillräckligt för att få USA att tillämpa IFRS fullt ut? Smith tror dock att det är USA:s intresse att införa IFRS inom de kommande fem åren. Brasilien, Canada, Indien, Japan och Sydkorea använder sig redan av IFRS i en viss utsträckning. Kostnaderna för USA kommer att bli höga om de misslyckas med att införa IFRS. Bli detta fallet kommer USA att ses som en ensamvarg av de länder som redan har börjat införa IFRS och de kommer inte att acceptera en situation där USA står utanför systemet på obestämd tid men ändå har en plats vid förhandlingsbordet. Under tiden kommer dock IASB att fortsätta sitt samarbete med FASB enligt ”Memorandum of Understanding” och sträva efter att nå en överenskommelse på förhandlingarna.

När det gäller den finansiella rapporteringen så är IASB:s ledamöter medvetna om att det finns fortsatt osäkerhet kring riskhantering och redan under början av krisen efterfrågades en större transparens med hänsyn till risk. Här berördes aktiviteter utanför balansräkningen och värdering till verkligt värde. Denna efterfrågan bestod av bekymmer angående finansiell stabilitet och en minskning av komplexiteten när det gäller regleringen av finansiella

instrument. IASB har tagit sig an många av dessa problem genom att först identifiera dem och sedan aktivt besvara de legitimitetsproblem som tagits upp av.

5.3 AKTIVITETER UTANFÖR BALANSRÄKNINGEN

ELAINE HENRY OCH OSCAR J. HOLZMANN

Redovisning av aktiviteter utanför balansräkningen har främst använts vid värdepapperisering. Existerande redovisningsstandarder möjliggjorde bortbokningar till passiva enheter, så kallade kvalificerade Special Purpose Entities (QSPE:s). I dessa enheter placerades finansiella instrument där kassaflödet tillhörande dessa skulle samlas upp i enheten för att sedan fördelas till investerarna. Gällande standard för bortbokningar i dessa enheter tillät detta om enheten var passiv. Ett tal hölls den 18:e september av FASB:s ordförande Robert Herz som nämnde följande:

”QSPE konceptet har använts till en bristningspunkt där subprimelån överfördes till specialbolag där komplexa värdepapper utfärdades. Detta visade sig vara mycket problematiska värdepapper som där en aktiv förvaltning och stora omstruktureringar av lånen, krävs”

I dessa fall gjordes bortbokningar till enheter som visade sig vara aktiva. Den 15:e september år 2008 gav FASB ut det första ändringsutkastet för att ändra regleringen för enheter som ligger utanför balansräkningen. Förslagen i FASB:s utlåtande, *Accounting for Transfers of Financial Assets* skulle ta bort konceptet för kvalificerade QSPE från FASB:s Statement No. 140 som reglerar det berörda ämnet. Det föreslagna utlåtandet skulle också eliminera de villkor i FASB Interpretation No. 46, *Consolidation of Variable Interest Entities*, som tillät undantag och möjliggjorde aktiviteter i ett QSPE.

Förslaget trädde i kraft den 15:e november år 2008 och efter denna tidpunkt var alla enheter som hade behandlats som QSPE:s tvungna att utvärderas för konsolidering enligt tillämpliga riktlinjer. Dessa förändringar skulle ta bort idén om QSPE:s från redovisningsstandarden. Efter förändringen skulle värdepapperisering och aktuella SPE:s redovisas i balansräkningen.

JOHN SMITH

IASB kommer att påskynda projekten kring konsolidering och bortbokning där båda behandlar aktiviteter utanför balansräkningen. IASB kommer snart att publicera sitt första visningsutkast som inkluderar förbättrade upplysningar gällande dessa aktiviteter.

5.4 UPPLYSNINGAR

ELAINE HENRY OCH OSCAR J. HOLZMANN

Ett annat område som behandlades av FASB är upplysningar om kreditderivaten. Den 12:e september år 2008 publicerade FASB ett *Staff Position (FSP)* som signifikant utvidgade kraven på upplysningar om kreditderivat. Även upplysningar om kreditderivat inbäddade i hybridinstrument skulle omfattas av de utvidgade kraven. En av anledningarna till dessa uttalanden var ökningen av kreditderivat på marknaden som också medförde en ökad exponering som säljare av Credit Default Swaps (CDS) stod inför.

I FASB pressmeddelande stod det:

“Under denna period av oroligheter på kreditmarknaden under år 2007 och 2008 har vissa säljare av kreditderivat märkt att utbetalningarna för dessa åtaganden skulle öka dramatiskt. Anledningen till detta är på grund av värdepapper som inte gått att lösa in eller hade fått sänkt kreditrankning.”

De tidigare upplysningskraven ansågs ofullständigt reflektera riskerna till säljarna av kreditderivat. Den nya FASB Staff Position (FSP) kräver mer information om potentiella negativa effekter av förändringar i kreditrisk gällande finansiell ställning, prestation och kassaflöden från säljarna av kreditderivat. Det utökade kravet i FSP:n skulle upplysa om följande:

- kreditderivatets karaktär och anledningen till införskaffandet av derivatet
- det maximalt tänkbara beloppet för framtida betalningar
- det verkliga värdet på kreditderivatet, och
- karaktären av eventuella villkor som skulle täcka upp betalningar till en tredje part eller tillgångar som hålls som säkerhet

JOHN SMITH

IASB har förbättrat och lagt förslag till förändringar gällande IFRS 7, som främst berör upplysningar kring de risker som är kopplade till finansiella instrument. De har även introducerat en trenivåshierarki för värdering av verkligt värde och är snarlik den i US GAAP som även inkluderar upplysningar om tillförlitligheten i dessa mätningar.

BRUCE POUNDER

Det andra projektet av de fyra som berörs tidigare i detta kapitel behandlar upplysningar om det verkliga värdet på de finansiella instrumenten som det är möjligt att ge ett verkligt värde för. Denna standard i US GAAP gäller för alla publika och större icke-publika företag. Om det inte är möjligt att ge ett verkligt värde har *SFAS No. 107* krav på kompletterande upplysningar som är relevanta för uppskattningen av det verkliga värdet på ett finansiellt instrument.

Den 24:e december år 2008 föreslog FASB ännu ett *FSP*. Det föreslagna *FSP*:t hade utvecklats i ett samarbete med IASB, som hade tagit fram ett eget utkast som föreslog liknande krav på upplysningar. Det föreslagna *FSP*:t var ett försök till att ställa krav på fler nya upplysningar om verkligt värde och som både är kvantitativa och kvalitativa. De som avses är finansiella tillgångar som kan säljas och investeringar som hålls till förfall. Även upplysningar angående vissa lån och långsiktiga lånefordringar omfattas av detta upplysningskrav. Ändringsförslag godkändes dock aldrig vare sig av FASB eller av IASB. Den 30:e januari år 2009 föreslog FASB istället ett annat *FSP*. Detta nya *FSP* skulle förbättra standarden genom att ställa krav på de upplysningar som görs på finansiella instrument som är värderade till verkligt värde.

5.5 MÄTNING AV VERKLIGT VÄRDE

ELAINE HENRY OCH OSCAR J. HOLZMANN

På grund av oklarheter vid mätning av verkligt värde på inaktiva marknader blev FASB tvungna att agera för att ge en kompletterande vägledning. Inaktiva marknader karaktäriseras genom avsaknad av bud på tillgången eller ett existerande bud som är långt under det förväntade priset som vanligtvis finns på en marknad. Även transaktionspriser under betryckta försäljningssituationer kan eventuellt vara långt under det pris som är förväntat på en vanlig marknad. När marknadssituationen är sådan är det svårt för innehavaren av en tillgång att förena budpriset och försäljningspriset i betryckta situationer vid mätning av verkligt värde.

Den 30:e september år 2008 gick FASB och SEC ut med ett pressmeddelande som förtydligade oklarheter kring värdering av verkligt värde. Denna vägledning var efterfrågad av många aktörer på marknaden. Standardsättarna på FASB gav ett snabbt klagörande som efterfrågades angående följande saker:

- På illikvida marknader kunde värdering av verkligt värde baseras på företagsledningens bedömningsförmåga, speciellt på företagsledningens uppskattningar som innehåller aktuella deltagares förväntningar om framtida kassaflöden och skall även innehålla en lämplig riskpremie.
- På inaktiva marknader är varken börsmäklares uttalanden eller transaktionspriser bestämmande när det gäller mätning av verkligt värde.
- Ovanliga transaktioner (t ex tvingande likvidering) behöver inte vara bestämmande vid mätning av verkligt värde.
- Relevanta faktorer för att bestämma om en investering är annat än tillfälligt nedsatt beror på hur länge marknadsvärdet har varit under självkostnadspris, hur mycket kostnaden är under nuvarande marknadsvärdet, finansiella tillståndet av utfärdaren och om innehavaren har avsikten eller förmågan att hålla investeringen till förfall.

I respons till finanskrisen har IASB hängivet följt händelseförloppet i USA, speciellt den utvecklingen av vägledning för värdering till verkligt värde och klassificering av finansiella instrument. Exempelvis kunde IASB konstatera att IFRS stämde överens med den vägledning om värdering till verkligt värde på inaktiva marknader som FASB tillsammans med SEC arbetade fram. IASB:s ordförande Sir David Tweedie sade:

”Vi kommer att fortsätta tillförsäkra att vägledningar i IFRS gällande värdering till verkligt värde är överensstämmande med dem som har getts ut av SEC:s och FASB:s personal”.

Den 31:a oktober år 2008 publicerade IASB en vägledning vid värdering av verkligt värde på finansiella instrument på marknader som inte längre var aktiva. Vägledningen är ett sammanfattande dokument utvecklat av IASB och innehåller även utlåtanden från en expertkommission som tillsattes under maj år 2008. IASB:s bevakning av den amerikanska regleringen reflekterar de europeiska ledarnas oro vid ett G8 möte. De europeiska ledarna var oroliga för att finansiella företag i Europa missgynnas i den globala konkurrensen. Mer specifikt om detta uttalade sig en av de europeiska medlemmarna i G8:

“Vi vill försäkra sig om att Europas finansiella institutioner inte är ofördelaktig missgynnade gentemot deras internationella konkurrenter när det gäller redovisningsregler och tolkningar av dessa”.

Det gemensamma europeiska uttalandet under G8 mötet den 4:e oktober år 2008 följde samma riktning:

”IASB måste handla i slutet av månaden för att försäkra sig om att Europas finansiella institutioner har samma regler som de amerikanska företagen genom att tillåta omklassificering av finansiella instrument i deras balansräkningar.”

Det ska noteras att redovisningskonsekvensen av en sådan omklassificering är att investeringen som hålls i balansräkningen både enligt IFRS och US GAAP måste värderas till verkligt värde där vinster och förluster redovisas via resultaträkningen. Förändringen skulle tillåta omklassificering till kategorier där investeringen kan värderas till anskaffningsvärdet. Även om de är ovanligt förekommande så har sådana omklassificeringar redan tidigare varit tillåtna i US GAAP enligt i SFAS 115. Efter en överenskommelse med tillsynsorganet ändrade IASB det tidigare förbudet mot omklassificeringar och uttalade sig den 13:e oktober om en ändring av IAS 39 (Finansiella Instrument) och IFRS 7 (Upplýsningar). Förändringen tillät omklassificering av vissa finansiella instrument under ovanliga omständigheter, likt US GAAP. Två av tretton medlemmar i IASB:s styrelse motsatte sig denna ändring eftersom de ansåg att förändringen inte stämde överens med den i US GAAP och ifrågasatte därför dess genomförande. Ändringen i IFRS var snarlik den i US GAAP men de två medlemmarna i styrelsen tyckte att reglerna fortfarande skiljde sig åt. Medlemmar i *Treasury Committee of Britain's House of Commons* ifrågasatte även IASB:s oberoende som standardsättare på grund av IASB:s politisering kring processen vid genomförandet av denna ändring.

JOHN SMITH

Mätning av det verkliga värdet på illikvida marknader är väldigt komplex och därför har IASB tillsatt en expertgrupp för att identifiera hur man bäst bör gå tillväga för att uppskatta det verkliga värdet och hur upplýsningen om dessa skall ske. Redan under sommaren år 2008 påbörjade IASB detta arbete då en rad möten hölls med den tillsatta expertgruppen och där diskussionerna främst handlade om att få ytterliggare vägledning angående det ovannämnda baserat på expertgruppens utlåtanden. När denna vägledning arbetades fram förbättrades den genom att betoning lades på väsentlig bedömning så att det skulle överensstamma med FASB:s och SEC:s tolkningar.

IASB har gjort jämförelser med FASB:s senaste FSP som är vägledande vid värdering till verkligt värde på illikvida marknader. Resultatet var att skillnaden inte var stor från IASB:s vägledning. Det fanns inga större skillnader i jämförelse med den vägledning som arbetats fram av IASB och det som står i expertgruppens dokument. Vägledningen i US GAAP och IFRS är därmed densamma och IASB tror att tonvikten som lagts på väsentlig bedömning är korrekt. Det slutgiltiga utkastet som kommer att publiceras gällande mätning av verkligt värde kommer att omfatta FASB:s FSP språk.

5.6 NEDSKRIVNINGAR

BRUCE POUNDER

Det första av de fyra kortsiktiga projekten berör nedskrivningar av skuldsäkerheter som klassificeras som *finansiella tillgångar som kan säljas* och *investeringar som hålls till förfall*. Banker och andra finansiella institutioner har ofta betydande innehav av sådana finansiella instrument som på senare år har blivit en utbredd praxis av värdepapperisering från lån. Ägaren som innehar en pool med lånefodringar utfärdar värdepapper och ger innehavaren av dessa en ränteavkastning från dessa lån. Innehavaren av värdepappret har även rätten att erhålla det satsade kapitalet. I synnerhet banker och andra finansiella institutioner skapar eller införskaffar pooler med bostadslånefodringar och utfärdar värdepapper som backas upp av dessa lån. Detta sker ofta via *Special Purpose Entities* (SPE:s) som enbart är skapade för att tillskansa dessa lån, värdepapperisera och utfärda dem till den enhet från vilken lånen kommer. Genom denna transaktionskedja får anstiftaren till lånet finansieringsfördelar där även gällande reglering för kapitalreserver tillmötesgås. Av denna anledning blev denna typ av värdepapperisering väldigt populär bland banker och andra finansiella institutioner. De två senaste åren har marknadspriserna på Mortgage-Backed Securitys (MBS) minskat drastiskt i värde på grund av att antalet låntagare som inte kunde betala tillbaka sina bostadslån ökade mer än vad finansinstitut hade räknat med. Enligt US GAAP gäller att om det verkliga värdet på räntebärande värdepapper sjunker till ett mindre värde på balansdagen än den amorterade kostnadsbasen på värdepappret, anses tillgången sjunkit i värde och den redovisande enheten har ett krav på sig att fastställa om nedskrivningen är *annat än tillfällig*. Detta fastställande har en betydelse för den finansiella rapporteringen eftersom *annat än tillfällig* nedskrivningsförlust skall ses som intäkter medan tillfälliga nedskrivningsförluster inte anses som det. Fram tills nyligen hade US GAAP två modeller för att fastställa om en nedskrivning av en finansiell tillgång som kan säljas eller en investering som hålls till förfall är *annat än tillfällig*.

Den första modellen finns i *EITF issue 99-20* och omfattar den *berättigad ränta* som inte är av hög kreditkvalitet eller som kan bli förberedd eller på annat sätt bestämd på ett sådant sätt att innehavaren inte skulle återhämta sig betydande från sin investering. För skuldsäkerheter som representerar betydande delar i en säkrad finansiell tillgång som omfattas av *EITF Issue 99-20*, var en nedskrivningen *annat än tillfällig* om den var baserad på den rapporterade enhetens bästa uppskattning av kassaflöden som en deltagare på marknaden skulle använda för att bestämma det nuvarande verkliga värdet på den *berättigande räntan*.

Den andra modellen ställer inga krav på någon större tillit på marknadsdeltagarnas antaganden gällande framtida kassaflöden och tillåter användningen av företagsledningens bedömningsförmåga angående sannolikheten att innehavaren inte kommer att klara av att samla in alla beloppen i rätt tid. I januari år 2009 gav FASB ut den slutgiltiga *FSP EITF 99-20-1*, där nedskrivningsvägledningen från *EITF issue 99-20* skall vara förenlig med den i *SFAS No. 115*. Det slutgiltiga namnet på den blev *FSP EITF 99-20-1, "Amendments to the Impairment Guidance of EITF Issue No. 99-20."*

JOHN SMITH

Nedskrivningar av finansiella instrument är helt klart en del av IASB:s projekt. IASB försöker få fram en enkel nedskrivningsmetod, men för att kunna göra det måste problemen med klassificeringen lösas först för att se om det ens är genomförbart. Gällande detta har Smith egna tankar, som skiljer sig från resterande styrelsemedlemmar.

Om det finansiella instrumentet var "toxiskt" från början, det vill säga om instrumentet hade väldigt fluktuerande kassaflöden så att själva investeringen var spekulativ i sig, skall investeringen förmodligen tas till verkligt värde. För vanliga fodringar, lån och investeringar med stabil kassaflödeskaraktäristik så verkar en kostnadsmodell vara lämplig, förutsatt att företagsledningen inte handlar med instrumentet. Nedskrivningen skall därför baseras på förväntade kassaflöden. Så som standarden ser ut idag inkluderas båda dessa extremer i kategorin "*finansiella tillgångar som kan säljas*" och till en viss utsträckning i kategorin "*lånefodringar och kundfodringar*", därför måste problemet med klassificeringen av finansiella instrument lösas först och sedan utveckla en enkel nedskrivningsmodell.

Som en del av IASB:s utvärdering av nedskrivningar kan de tänka sig att utveckla en förväntad förlustmodell för att ersätta den nuvarande redan inträffade förlustmodellen, då denna tillhandahåller för lite för sent. Det är just därför nya modellen tas fram varigenom avskrivningar skulle bli redovisade för förväntade förluster som har blivit identifierade baserat på historik och aktuella förväntningar.

Utöver förväntade förluster finns det även andra indikatorer som kan hjälpa företag att skaffa tillräckligt stor buffert för framtiden för att främja finansiell stabilitet. Denna fråga berör mer målet för finansiell rapportering och att förse användarna med värdefull och användbar information. Smith betonar dock att kompletterande reserver utöver förväntade förluster, som möjligen kommer att krävas av lagstiftare för kapitaländamål, är mer en fråga för lagstiftare än en redovisningsfråga. Emellertid kommer IASB även att forska vidare med lagstiftare vad som möjligen bör göras för att införa mer öppenhet gällande reglerande reservkrav genom en kapitalallokering.

IASB kommer att se över om de ska begränsa användningen av verkligt värdes redovisning gällande detta och kommer att tas med som en del av hela projektet. Vad det gäller säkringsredovisning så kommer detta behandlas separat. Målet är desamma som för resten av standarden det vill säga, öka transparensen och minska komplexiteten vid säkringsredovisning. För att göra detta måste man först förstå hur säkringsredovisningen skulle påverkas om den förväntade förlustmetoden introducerades.

IASB:s personal har utvecklat flera alternativ för projektet som helhet och som kommer att presenteras för styrelsen inom fem månader. Styrelsen kommer i sin tur att besluta vilket utav alternativen som skall ges som förslag för visning. Detta projekt görs tillsammans med FASB och de båda organisationerna skall träffas i juli där de förväntas nå ett första visningsutkast.

5.7 REGLERING AV FINANSIELLA INSTRUMENT

JOHN SMITH

IASB påskyndar sitt projekt gällande finansiella instrument där huvudmålet är att byta ut IAS 39. IASB kommer att publicera ett förslag gällande klassificering och värdering inom sex månader, följt av ett förslag gällande säkringsredovisning.

Som ett direkt gensvar till kravet från G20 mötet kommer normsättarna att vidta åtgärder och vara klara ned detta vid slutet av år 2009. Huvudsyftet är att reducera komplexiteten vid redovisningen av finansiella instrument.

Smith resonerar vidare och menar att alla verkar vara överens om vad som måste göras och är väl underförstådda med vad målet är. Reducera komplexiteten, öka transparensen och jämförbarheten, tänka om när det gäller nedskrivningsreglerna för att kunna känna igen förluster omedelbart och skapa en grund för konvergens världen över, med andra ord en spelplan där alla är på samma nivå. En sex månaders frist är svår att hålla men Smith tydliggör att arbetet för att hitta lösningar till problemen kommer att göras sekventiellt och i rätt ordning.

- Det första som kommer att bearbetas är klassificering och värderingsalternativ. IASB förstår redan orsakerna till varför dessa är så komplicerade. Dagens standard har 12 olika mätmetoder för finansiella instrument, inklusive tre för nedskrivning.
- Det finns fler än 22 olika sätt att komma fram till en av mätmetoder baserat på en kombination av kriterier där hänsyn måste tas till vilken typ av instrument det är, dess aktivitet på marknaden, företagsledningens avsikt med namngivningen, och företagsledningens avsikt med olika kvalificerande kriterier.

IASB anser sig kunna reducera komplexiteten genom att minska antalet mätningalternativ och förse en bättre rationalitet gällande de alternativ som behålls. Målet är att få fram två mätningalternativ. Självklart kommer vissa av instrumenten kunna värderas till verkligt värde och vissa inte men IASB måste bestämma sig för var denna gränsdragning skall göras. Ska gränsdragningen baseras på instrumentens karaktäristik, dess aktivitet på marknaden eller företagsledningens avsikt med den? Var och en av dessa alternativ kan komplettera eller vara i konflikt med varandra, så det måste bestämmas vilket som skall ha företräde. Som en del av projektet, kommer frågan om överföring från verkligt värde behandlas. Behandlingen här kommer att bero på hur gränsen för att särskilja kategorier där verkligt värde kan användas och där det inte kan användas.

6 ANALYS

Detta kapitel resulterar i en koppling mellan referensramen och empirin där de diskussioner som belyses i dokumentstudien kopplas till regleringen.

6.1 INLEDNING

Indelningen av denna analys baseras på de resultat som kommer från det empiriska kapitlet. I de artiklar som är presenterade finns det återkommande problembeskrivningar om vad som inte har fungerat och vad som regleringen av finansiella instrument har misslyckats med. Dessa problem har blivit indelade efter det område som de berör och har benämnts enligt termer som används i de befintliga standarderna.

6.2 KLASSIFICERING OCH VÄRDERING

IASB:s styrelseledamot John Smith beskriver i sitt tal till den Europeiska Kommissionen andemeningen av att förenkla klassificeringsalternativen i IAS 39 för att värderingen av finansiella instrument skall kunna göras på adekvata grunder. IASB förstår anledningen till att detta område är komplicerat och att färre alternativ skulle leda till en reduktion av denna svåröverskådlighet. Den nuvarande planen är att endast två mätningalternativ skall tillämpas. Beroende på vilken kategori som instrumentet hamnar i värderas det antingen till verkligt värde eller upplupet anskaffningsvärde. Den problematik som IASB försöker lösa är att det i den nuvarande standarden finns för många kategorier att lägga instrumentet i och därav sker värderingen på felaktiga grundval. Klassificeringen har baserats på företagsledningens avsikt med innehavet av instrumentet, dess karaktäristik och dess aktivitet på marknaden. IASB jobbar därför med att ta fram ett sätt att göra en gränsdragning mellan vilket av de tre kriterierna för klassificeringen som skall ha företräde.

Vilka effekter detta kan ha på redovisningen i framtiden är beroende på vilka av alternativen som används som underlag för att avgöra inom vilken kategori som det finansiella instrumentet hamnar. Enligt Smith kompletterar alternativen eller är i konflikt med varandra, vilket därför leder till att en avvägning måste göras med hänsyn till vilket av alternativen som skall ha företräde. Beroende på vilken lösning som IASB tar fram har det en ansenlig effekt på redovisningen. Läggs tonvikten på att kategoriseringen av det finansiella instrumentet görs utifrån företagsledningens avsikt med innehavet spelar även ledningens bedömningsförmåga en avgörande roll då denna inte alltid är objektiv. Detta betyder att det finns en risk att instrumentet hamnar i fel kategori vilket i sin tur leder till att även värderingen blir fel. Alternativen är i konflikt med varandra eftersom företagsledningen självklart måste ta hänsyn till instrumentets karaktär och aktivitet på marknaden vilket därmed gör det oerhört svårt för IASB att göra gränsdragningen.

I slutändan är det viktigt att det finansiella instrumentet hamnar i rätt kategori vilket möjliggöra en korrekt värdering och i sin tur en transparent och rättvisande redovisning. Emellertid, skall företaget enligt IFRS 7 lämna sådana upplysningar som gör det möjligt för användare av de finansiella rapporterna att bedöma den betydelse som finansiella instrument har för företagets finansiella ställning och resultat, vilket resulterar i att användarna kan göra investeringar på rätt grunder. Företaget skall även lämna upplysningar som gör det möjligt för användare av de finansiella rapporterna att bedöma karaktär och omfattning av de risker som uppstår genom finansiella instrument och som företaget är exponerat för på balansdagen.

Görs inte klassificeringen och värderingen rätt har det alltså en påverkan på den externa informationen som ges till företagets användare. Sker en förenkling av klassificeringen kommer därmed även användarna uppfatta redovisningen som mindre komplex.

Även andra frågor har identifierats som berör mätningen av verkligt värde. Det är svårigheter som främst behandlar värderingstekniken på illikvida och inaktiva marknader. Den FSP som FASB gick ut med i september år 2008, och som senare antogs, har även tillämpats av IASB som tillsatte en expertgrupp för att identifiera det bästa sättet för att uppskatta det verkliga värdet. Vid mätningen av verkligt värde på illikvida marknader, som tidigare endast baserats på det verkliga värdet på själva marknaden, har IASB lagt en större betoning på företagsledningens bedömningsförmåga som baseras på aktuella deltagares förväntningar om framtida kassaflöden och innehåller även en lämplig riskpremie.

Vid uppskattningen av inaktiva marknader tar företaget fram det verkliga värdet genom att använda en värderingsteknik som innefattar nyligen genomförda transaktioner mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och har intresse av att transaktionen genomförs. Enligt VT 74 IAS 39, som behandlar värderingsteknik av verkligt värde på en inaktiv marknad, skall värderingstekniken som är bruklig bland marknadsdeltagare för att prissätta instrumentet användas om den visar sig ge tillförlitliga uppskattningar av priser som kan erhållas i faktiska marknadstransaktioner. Då IASB har valt att tillämpa samma vägledning som FASB innebär detta att varken börsmäklares (marknadsdeltagare) eller transaktionspriser inte behöver vara bestämmande vid mätning av verkligt värde på inaktiva marknader. Regleringsfrågan som har identifierats här är hur IASB kommer att fortskrida sitt arbete för att ta fram en vägledning för vad som är bäst tillämpbart vid mätning av det verkliga värdet på inaktiva marknader. Regleringsfrågan som uppstår är om betoning på väsentlig bedömning även skall läggas här.

6.3 NEDSKRIVNINGAR

Styrelsemedlemmarna i IASB är överens om hur betydande del nedskrivningsfrågan har i projektet för att förenkla redovisningen av finansiella instrument. Målet är att ta fram en enda nedskrivningsmodell men att det i dagsläget inte är möjligt då klassificeringsfrågan ännu inte är löst. IASB kommer att samarbeta med FASB som en del i det omfattande projektet för att garantera global överensstämmelse med ansatser beträffande nedskrivningar. Enligt den nuvarande standarden i punkt 58 skall ett företag per varje balansdag bedöma huruvida det finns objektiva belägg (punkt 59) som tyder på att en finansiell tillgång eller en grupp av finansiella tillgångar har ett nedskrivningsbehov. Nedskrivningen beräknas baserat på skillnaden mellan tillgångens redovisade värde och nuvärdet av uppskattade framtida kassaflöden om det visar sig att det uppkommit ett nedskrivningsbehov för kategorin *lånefodringar och kundfodringar* eller kategorin *investeringar som hålles till förfall* enligt punkt 63. När nedskrivningen görs för finansiella tillgångar i kategorin *finansiella tillgångar som kan säljas* baseras den på det verkliga värdet på den finansiella tillgången. När en minskning i det verkliga värdet för en finansiell tillgång, som är kategoriserad som att den kan säljas, har redovisats direkt mot eget kapital och det finns objektiva belägg för att en nedskrivning av tillgången skall göras, skall den ackumulerade förlust som redovisats direkt mot eget kapital tas bort från eget kapital och redovisas i resultaträkningen även om den finansiella tillgången inte har tagits bort från balansräkningen, enligt punkt 67. Smith menar att dessa extremer som nedskrivningarna grundas på i dagens standard är för komplexa och att IASB först måste lösa problemet med klassificeringen för att kunna ta fram en enda nedskrivningsmodell som gäller för alla finansiella instrument.

De redovisningsmässiga konsekvenserna blir självklart beroende av lösningen på klassificeringsfrågan och i sin tur hur värderingen kommer att se ut. Skall en enda nedskrivningsmodell utvecklas kommer det att innebära att nedskrivningen görs utifrån hur värderingen av det finansiella instrumentet görs. Det är förvisso svårt för oss att uttala oss om vilken lösning IASB kommer fram till men det finns två huvudfrågor inom detta område. Vilket belopp skall nedskrivningen av finansiella instrument baseras på - verkligt värde eller framtida kassaflöden? Antagligen får lösningen bli en kombination av dessa två då Smith påpekade att det var för extremt att använda antingen eller.

I anslutning till IASB:s utvärdering av nedskrivning av finansiella instrument har de i åtanke att utveckla en framtida förlustmodell. Effekterna på själva redovisningen blir då att en bättre översikt kommer att kunna fås eftersom ett bättre antagande då kan göras gällande de nedskrivningsförlusterna som kan uppstå.

6.4 BORTBOKNING

Jan Marton nämnde bortbokningar som en av flera orsaker till finanskrisen i sin debattartikel och denna uppsatts verkar styrka detta. Likt Enronskandalen verkar det som att en redovisningsregel har använts på ett sätt som normsättaren inte avsett. För en investerare har det varit problematiskt att upptäcka dessa bortbokningar fram tills att de företag som gjort dem drabbades av förluster och blev tvungna att redovisa detta.

Vi vet att en av de stora skillnaderna i redovisning av finansiella instrument mellan US GAAP och IFRS är deras syn på bortbokningar. IFRS har haft betydligt mer restriktiv syn på bortbokningar vilket redovisas mer ingående i avsnitt 3.6 där skillnaden mellan dessa normsättare belyses. Frågan som vi kan ställa oss är hur utgången till finanskrisen hade varit om IFRS var obligatorisk för amerikanska företag. IFRS är tydlig med att rätten till det framtida kassaflödet måste upphöra för att en bortbokning ska få ske. I USA har företag kunnat göra bortbokningar enligt US GAAP trots att det fanns exponering och intresse i framtida kassaflöden.

Elaine Henry tillsammans med Oscar J. Holzmann identifierar bortbokningar som en av de bidragande orsakerna till finanskrisen. Detta är också något som nämns av IASB:s styrelseledamot John Smith. Finansiella företag har använt sig av SPE:s till att bortboka vissa tillgångar/skulder från sina balansräkningar som ofta värdepapperiserades. Problemet som uppstår är att kopplingen till överlåtaren ofta försvinner då ett SPE har en komplex uppbyggnad och initiativtagaren på olika sätt kan dölja sin involvering. Detta fenomen behandlas i avsnitt 4.1.2.

Att FASB så sent som i september år 2008 publicerade ändringsutkastet för bortbokningar visar på att de inte förstod omfattningen av detta fenomen förrän subprimemarknaden kollapsade och antalet finansiella företag som drabbades av förluster steg stadigt.

6.5 UPPLYSNINGAR

Detta är ett område som är ytterst viktigt speciellt i samband med bortbokningar som nämns här ovan. Upplysningar om finansiella instrument ska ges till intressenter så att de kan ta del av avsikten med instrumentet och vilka risker detta medför, då redovisningen både kan vara kvantitativ och kvalitativ. Det är skillnad på vilka upplysningar som krävs av IFRS och US GAAP. IFRS är något mer omfattande och kräver kvantitativa upplysningar om marknadsrisk

och likviditetsrisk. Att i och med detta påstå att IFRS på något sätt är bättre än US GAAP är nog en överdrift. Även om den amerikanska standarden tillät olika bortbokningar som värdepapperiserades och som sedan såldes vidare så misslyckades IFRS 7 med att upplysa sina intressenter om de risker som en handel med dessa värdepapper innebar. MBS, SPE, CDO och CDS är väldigt komplexa instrument som finansiella företag handlade med i en stor omfattning och upplysningen av dessa har visat sig vara bristfällig.

Något som styrker det ovannämnda påståendet är när FASB agerade snabbt för att utvidga kraven på upplysningar. Detta gjordes när FASB förstod omfattningen av CDS och dess inverkan på den amerikanska marknaden. Intressenter till de finansiella företagen skulle informeras om de risker som försäljning av dessa kreditderivat medförde. Upplysningen skulle omfatta kreditderivatens verkliga värde, risk för utbetalningar samt syftet med införskaffandet.

Anledningen till att kreditderivat som CDS har förekommit i så stor omfattning är för att de användes på så sätt att de värdepapper som hade en rating under investeringsgraden skulle genom credit-enhancement bli säljbara. Det är resultatet av detta som kallas för syntetiska CDO:s. Dessa finansiella instrument blev allt vanligare i samband att subprimemarknaden växte. Den ändring som FASB har kompletterat US GAAP med kommer med stor sannolikhet implementeras i IFRS 7. Stöd till detta finner vi i Smiths tal som menar att det redan finns förslag till ändringar i denna standard och dessa ändringar måste också ha varit inspirerade av US GAAP. IASB har utvecklat en trenivå hierarki för värdering till verkligt värde av olika klasser av finansiella instrument som är snarlik den i US GAAP. Det kommer att ställas högre krav på upplysningar på hur värderingen till verkligt värde har gjorts utifrån denna hierarki, även upplysningar om reliabiliteten i dessa värderingar skall lämnas. Vilka troliga effekter på redovisningen som denna hierarki kommer att ha är beroende på hur den utvecklas. Då den enligt Smith skall vara en förenkling av hur mätningen av verkligt värde kommer att gå till innebär det även en förenkling vad det gäller upplysningar. Detta medför att användarna av de finansiella rapporterna enklare förstår hur företagsledningen har tänkt och att de enklare kan uppskatta det verkliga värdet på ett finansiellt instrument. Högre krav på reliabiliteten i upplysningarna innebär att siffrorna uppfattas som mer trovärdiga vilket finanskrisen påvisar då redovisningen har varit bristfällig på detta område främst i USA. Smith riktar stor fokus på riskexponeringen som dessa instrument medför, detta belyses även av Henry och Holzmann. Även Turley nämner riskexponeringen som en av de mest bidragande orsakerna till finanskrisen och att bankerna inte kommer att börja bevilja lån förrän man har fått bukt med den.

6.6 IASB OCH FASB BLIR ETT?

Något som är positivt med finanskrisen är att IASB och FASB verkligen har intensifierat samarbetet med varandra och vill ha en enad front mot de redovisningsproblem som redovisats i detta kapitel. Alla de artiklar som blivit redovisade i empirin berör detta samarbete i olika sammanhang.

James S. Turley nämner gapet mellan regleringssystemen som en av de direkta orsakerna till finanskrisen. Vikten ligger på den ständigt växande globala marknaden där gränserna mellan länder har minskat i betydelse. John Smith menar också att USA har blivit mer intresserad av en implementering av IFRS i samband med finanskrisen jämfört med tidigare. En indikator på detta är när utländska filialer i USA som tillämpar IFRS slapp att översätta de finansiella

rapporterna till US GAAP. Om IFRS införs i USA kommer gapet mellan normsättarna att minska samtidigt som IASB:s legitimitet höjs.

Sedan Norwalk Agreement undertecknades av IASB och FASB år 2002 har väldigt många av de regleringsskillnader som fanns tidigare helt försvunnit eller minimerats. Att finanskrisen tar sin grund i regleringen av finansiella instrument lär inte vara så märkligt med tanke på att det finns stora skillnader mellan normsättarna eftersom IASB var inspirerade av den amerikanska versionen när de gav ut IFRS men gjorde i sin tur ändringar som de tyckte var förbättrande åtgärder.

Den omorganisering som genomfördes år 2001 när IASC omvandlades till IASB grundar sig i strävan efter oberoende. Innan omorganiseringen gjordes var IASC influerat av EU och var på det sättet ett politiserat organ. En omorganisering medförde att en större fokus sattes på redovisningsexpertisen för att redovisningsnormernas kvalitet skulle förbättras samtidigt som acceptansen och implementeringen av dessa ur ett internationellt perspektiv skulle öka.

Det som har hänt i samband med finanskrisen är att detta oberoende hotas, vilket framhålls av Turley. Exempelvis försökte amerikanska kongressen tvinga FASB att ta bort värderingen av verkligt värde som är av stor betydelse för finansiella instrument. Även i Europa försökte dominerande banker och försäkringsbolag styra redovisningen efter sitt intresse. Detta strider direkt emot IASB:s strävan efter oberoende, transparens och jämförbarhet. Den ökade politiseringen och ländernas protektionism är ett direkt hot mot detta och den framtida utvecklingen av redovisningsstandarder. Hade den amerikanska kongressen lyckats med att ta bort redovisningen av verkligt värde hade utvecklingen tagit ett steg bakåt där den rättvisande bilden hade fått stå tillbaka.

Ser vi det ur ett perspektiv som berör regleringen av finansiella instrument så är verkligt värde på dessa instrument en viktig del vid redovisningen och den rättvisande bilden. Finanskrisen är inte en produkt av det verkliga värdet utan är ett misslyckande av normsättaren att reglera denna värdering. Som Smith nämner i sitt tal så är regleringen av finansiella instrument så pass komplex med flera värderingsmöjligheter, vilket försvårar för användarna att redovisa dessa instrument på ett bra sätt.

Att IASB och FASB har intensifierat sitt samarbete med varandra i och med tillkomsten av FCAG är ett tecken på finanskrisens inverkan på regleringen. Att IASB har meddelat att en ersättning av IAS 39 är på gång tillsammans med FASB är också ett bevis på denna standard är ett regleringsproblem som har bidragit till krisen.

7 SLUTSATS

I detta kapitel presenteras svaret på vår forskningsfråga tillsammans med en kortare förklaring. Här presenteras även ett förslag på fortsatt forskning inom samma område.

• **Vilka regleringsfrågor med fokus på redovisningen har identifierats i samband med finanskrisen kopplat till finansiella instrument?**

Det som har framkommit under uppsatsen är att det är flera faktorer som har varit bidragande till den nuvarande finanskrisen. Den största orsaken är förmodligen inte redovisningen då krisen bara är ett exempel på människans girighet. Redovisningsregler har ständigt ändrats och förbättras för att visa en rättvisande bild av företagens transaktioner för de intressenter som kan ha nytta av denna information. Dock har regleringen svikit intressenterna genom att gällande redovisningsstandarder misslyckats med att redovisa omfattningen av de transaktioner som var av stor väsentlighet. Gällande standarder har återigen använts på ett sätt som normsättarna inte menat och som påminner om Enronskandalen. Även då stod finansiella instrument i fokus och det gör de fortfarande idag. De problem som har identifierats är följande:

- **Klassificering och värdering** – problemet här är att det finns för många klassificeringsalternativ, vilket har gjort det svårt för dem som tillämpar dessa regler. På grund av denna svåröverskådlighet har värderingen av finansiella instrument inte kunnat göras på korrekta grunder. Värderingstekniken till verkligt värde på illikvida marknader har varit bristfällig då för få kriterier har funnits vid fastställandet av detta värde. Ett bevis på detta är justeringen av dessa kriterier där större hänsyn ska tas på framtida kassaflöden utifrån företagsledningens bedömningsförmåga. Vad det gäller uppskattningen av det verkliga värdet på inaktiva marknader kommer de värderingstekniker som finns i IASB:s standarder inte vara lika tillämpbara som tidigare. Detta på grund av att varken marknadsdeltagarnas och transaktionspriser inte behöver vara bestämmande av verkligt värde på inaktiva marknader.
- **Nedskrivning** – den nedskrivningsmodell som finns i dagsläget kan förbättras först när klassificeringsfrågan ovan är avklarad. IASB:s mål är att ta fram en nedskrivningsmodell då nedskrivningen av finansiella tillgångar i den nuvarande standarden beror på vilken kategori som det finansiella instrumentet tillhör. Nedskrivningar som görs för kategorin *finansiella tillgångar som kan säljas* baseras på det verkliga värdet på tillgången. För kategorierna *lånefodringar och kundfodringar* samt *investeringar som hålls till förfall* baseras nedskrivningen på skillnaden mellan tillgångens redovisade värde och nuvärdet av uppskattade framtida kassaflöden. De värden som nedskrivningen grundar sig på i dagens standard är för komplexa. Därför är målet att ta fram en enda nedskrivningsmodell.
- **Bortbokningar** – regleringen av detta område har identifierats som en stor bidragande orsak till finanskrisen. Företag i USA har kunnat göra bortbokningar till enheter som inte har varit passiva men där företaget ändå uppfyller gällande standard. Här finns en av de stora skillnaderna mellan US GAAP och IFRS. IFRS har kravet på att kassaflöden måste överlätas för att bortbokning ska få ske medan US GAAP endast kräver att mottagaren har kontrollen över den tillgång som har bortbokats. Finansiella institutioner i USA har använt denna möjlighet för att dölja riskexponeringen.

- **Upplysningar** – vissa transaktioner i samband med finanskrisen har visats sig vara otillräckliga, speciellt när det gäller kreditderivat. De ändringsåtgärder som FASB vidtagit visar på en brist av vissa upplysningar. Omfattande upplysningar ska göras på kreditderivat såsom risk, verkligt värde och syftet med dessa. På liknande sätt har upplysningar om verkligt värde på finansiella instrument visat sig vara otillräckliga då IASB har arbetat fram en trenivåshierarki för denna värdering och som också ska fungera som en vägledning för vilka upplysningar som ska göras vid denna värdering. Även tillförlitligheten i dessa värderingar ska lämnas.
- **Konvergens** – mellan de två dominanta normsättarna IASB och FASB var konvergensen inte tillräcklig när det gäller redovisningen av finansiella instrument. Finanskrisen spred sig snabbt globalt på grund av att regleringen av finansiella instrument i USA har varit bristfällig och värdepapperiserade tillgångar såldes till finansiella institut över hela världen. IFRS lyckade inte heller identifiera den risk som följde när dessa redovisades i balansräkningar som följde IASB:s standarder. Detta visar på att behovet efter ett enda normgivande organ aldrig har varit så stor som i dessa tider. Att IASB har inlett ett arbete med att ändra IAS 39 som reglerar finansiella instrument tillsammans med FASB tyder på detta. Sannolikheten att USA börjar tillämpa IFRS inom en snar framtid är väldigt stor.

FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING

Finanskrisen har visat att FASB:s standarder för finansiella instrument har misslyckats att visa den exponering och det risktagande som amerikanska företag utsatte sig för. Som denna uppsats har visat förekommer det vissa skillnader i regleringen av finansiella instrument mellan IASB och FASB. Några av dessa skillnader har redan berörts i denna studie. Exempelvis vet vi redan nu att det fanns skillnader i bortbokningar och upplysningar mellan dessa normsättare. Det skulle därför vara intressant att i en dokumentstudie undersöka dessa skillnader närmare för att ta reda på om den finansiella härdsmltan hade kunnat undvikas om IFRS hade tillämpats i USA istället för US GAAP.

BILAGA 1 – ANVÄNDA SÖKORD

Många av dessa ord har kombinerats med andra sökord för att få ett mer relevant sökresultat. Exempelvis ”*Financial Crisis and Accounting*” är en av de vanliga kombinationerna som har använts. Sökningen är gjord i sökmotorerna Samsök och Google.

- **Samsök** – är en sökmotor som ger en samlad tillgång till elektroniska resurser via Internet. Detta möjliggörs via ett samarbete som inkluderar 42 bibliotek i Sverige och målgruppen är studenter och övriga inom den akademiska sfären⁸². Tillgången är begränsad genom att inloggning måste ske innan sökning kan göras. Samsök ger ett stort urval av akademiska artiklar från hela världen.
- **Google** – är den sökmotor som är mest använd i världen och där alla med en Internetuppkoppling har tillgång till den. Sökresultaten baseras på en rakning där sidor som uppfyller sökningskriteriet visas i en ordning som beror på antalet läsare som varje sida har haft⁸³.

Finanskris	Financial Crisis
Accounting Problems	IFRS
US GAAP	Subprime mortgages
Securitization	Collateralized Debt Obligation
Mortgage Backed-Security	Credit Default Swap
Special Purpose Entities	International Accounting Standards Board
Financial Accounting Standards Board	Rating
Differences	Omklassificering
Reclassification	

⁸² Kungliga Biblioteket, hemsida

⁸³ Google, hemsida

BILAGA 2 – KATEGORISERING (RATING)

<u>KVALITET</u>	<u>MOODYS´S</u>	<u>STANDARD & POOR´S</u>
INVESTERARGRAD		
HÖGST KVALITET	Aaa	AAA
VÄLDIGT GOD KVALITET	Aa	AA
GOD KVALITET	A	A
MEDELGOD KVALITET	Baa	BBB
UNDER INVESTERARGRADEN		
LÅG MEDELGOD KVALITET	Ba	BB
LÅG KVALITET	B	B
DÅLIG KVALITET	Caa	CCC
SPEKULATIV KVALITET	Ca	CC
FÖRFALLEN	C	C

Tabellen ovan visar hur betygsättningen kan vara på ett värdepapper enligt de två största företagen i USA som är specialiserade på detta. De betygsteg som finns representerar den risk som ett visst värdepapper har. De värdepapper som lever upp till investerargraden har en låg risk och de som hamnar under investerargraden anses vara osäkra och spekulativa. Styrkan hos varje betygsteg kan förstärkas ytterligare. Moody´s gör detta genom att tillämpa ytterligare en betygskala från 1-3 som anges efter det ordinarie betyget. Standard & Poor´s har ett liknande tillvägagångssätt fast genom att ett plus eller minus anges efter betyget.⁸⁴

⁸⁴ Dwight Asset Management Company, hemsida, 2009-05-14

BILAGA 3 – UPPLYSNINGAR OM VERKLIGT VÄRDE

UTDRAG UR IFRS 7 STANDARD

25. Med undantag med vad som sägs i punkt 29 skall ett företag, för varje klass av finansiella tillgångar eller finansiella skulder, lämna upplysningar om verkligt värde för den klassen av tillgångar och skulder på ett sätt som möjliggör jämförelse med det redovisade värdet.

26. När ett företag lämnar upplysning om verkligt värde skall det gruppera finansiella tillgångar och finansiella skulder i klasser, men skall endast nettoredovisa dem om en nettoredovisning av deras redovisade värden sker i balansräkningen.

27. Ett företag skall lämna upplysning om

a) tillämpade metoder och, om en värderingsteknik används, antaganden för att bestämma det verkliga värdet för varje klass av finansiella tillgångar eller finansiella skulder. Ett företag lämnar exempelvis upplysning om antaganden beträffande grad av förtida betalningar, graden av förväntade kreditförluster samt räntesatser eller diskonteringsräntor,

b) huruvida verkliga värden fastställts direkt, i sin helhet eller delvis, genom hänvisning till officiella prisnoteringar på en aktiv marknad eller genom uppskattningar då man använder en värderingsteknik (VT 71-VT 79 i IAS 39)

c) huruvida verkliga värden som redovisats eller angetts i de finansiella rapporterna helt eller delvis bestäms genom att använda en värderingsteknik som baseras på antaganden som inte understöds av priser från observerbara aktuella marknadstransaktioner i samma instrument (dvs. utan förändring, uppdelning eller aggregering) och inte baseras på tillgängliga observerbara marknadsuppgifter. För verkliga värden som redovisas i de finansiella rapporterna skall företaget, om en ändring av en eller flera av dessa antaganden till andra rimliga sannolika antaganden skulle innebära att det verkliga värdet ändras i betydande utsträckning, ange detta och lämna upplysning om effekten av dessa ändringar. I detta syfte skall bedömning av betydande utsträckning göras med hänsyn till resultaträkningen och samtliga tillgångar eller skulder eller, när ändringar av det verkliga värdet redovisas mot eget kapital, totalt kapital,

d) om c) är tillämpli, det sammanlagda beloppet av förändringen i det verkliga värdet som uppskattas genom att använda en sådan värderingsteknik, som redovisats i resultaträkningen under perioden.

28. om marknaden för ett finansiellt instrument inte är aktivt tar företaget fram det verkliga värdet genom att använda en värderingsteknik (VT –VT 79 i IAS 39). Den bästa bedömningen av verkligt värde vid första redovisningstillfället är likväl transaktionspriset (dvs. det verkliga värdet för ersättningen som erlagts eller erhållits), såvida inte de villkor som anges i punkt VT 76 i IAS 39 uppfylls. Av detta följer att det skulle kunna uppkomma en skillnad mellan det verkliga värdet vid första redovisningstillfället och det värde som skulle fastställas vid den tidpunkten genom användning av värderingstekniken. Om en sådan skillnad föreligger skall företaget för varje klass av finansiella instrument lämna upplysning om

a) sina redovisningsprinciper för att redovisa denna skillnad i resultaträkningen för att spegla en förändring i faktorer (inklusive tid) som marknadsaktörer skulle beakta vid fastställande av ett pris (VT 76 i IAS 39) och,

b) den ackumulerade skillnaden som ännu inte redovisats i resultaträkningen vid periodens början och slut samt en avstämning av förändringar i saldot avseende denna skillnad.

Punkterna 29 och 30 behandlar när upplysningar om verkligt värde inte behöver lämnas.

BILAGA 4 – NEDSKRIVNING AV FINANSIELLA INSTRUMENT

UTDRAG UR IAS 36 STANDARD, NEDSKRIVNING AV FINANSIELLA TILLGÅNGAR OCH ICKE INDRIVNINGSBARA TILLGÅNGAR

58. Ett företag per varje balansdag bedöma huruvida det finns objektiva belägg som tyder på att en finansiell tillgång eller en grupp av finansiella tillgångar har ett nedskrivningsbehov. Om sådana belägg finns skall företaget tillämpa punkt 63 (för finansiella tillgångar som redovisas till upplupet anskaffningsvärde), punkt 66 (för finansiella tillgångar som redovisas till anskaffningsvärde) eller punkt 67 (för kategorin finansiella tillgångar som kan säljas) för att fastställa beloppet för en eventuell nedskrivning.

59. En finansiell tillgång eller grupp av finansiella tillgångar har ett nedskrivningsbehov och skrivs ned endast om det finns objektiva belägg för en nedskrivning till följd av att en eller flera händelser inträffat efter det att tillgången redovisats första gången (en ”förlusthändelse”) och att denna händelse (eller händelser) har en inverkan på de uppskattade framtida kassaflödena för den finansiella tillgången eller en grupp av finansiella tillgångar som kan uppskattas på ett tillförlitligt sätt. Det kan vara omöjligt att identifiera en enda, åtskild händelse som orsakade nedskrivningsbehovet. I stället kan den kombinerade effekten av flera händelser ha orsakat nedskrivningsbehovet. Förluster som väntas till följd av framtida händelser, oavsett belägg för att en finansiell tillgång eller en grupp av finansiella tillgångar har ett nedskrivningsbehov innefattar observerbara uppgifter som kommer tillgångens innehavare till del angående följande förlusthändelser

- a) betydande finansiella svårigheter hos emittanten eller gäldenären,
- b) ett avtalsbrott, så som uteblivna eller försenade betalningar av räntor eller kapitalbelopp,
- c) beviljande av långgivaren, av ekonomiska eller juridiska skäl som sammanhänger med låntagarens ekonomiska svårigheter, av en eftergift som långgivare annars inte hade övervägt,
- d) det blir sannolikt att låntagaren kommer att gå i konkurs eller annan finansiell rekonstruktion,
- e) upphörande av en aktiv marknad för tillgången i fråga på grund av finansiella svårigheter, eller
- f) observerbara uppgifter som tyder på att det finns en mätbar minskning av de uppskattade framtida kassaflödena från en grupp av finansiella tillgångar sedan dessa tillgångar redovisades första gången, trots att minskningen ännu inte identifierats som hörande till någon av de enskilda finansiella tillgångar i gruppen, inklusive
 - i) Negativa förändringar i betalningsstatus från låntagare i gruppen
 - ii) Inhemska eller lokala ekonomiska villkor som har koppling till uteblivna betalningar inom tillgångarna i gruppen.

Finansiella tillgångar som redovisas till upplupet anskaffningsvärde

63. Om det finns objektiva belägg som visar att det uppkommit ett nedskrivningsbehov för *kategorin lånefodringar och kundfodringar* eller kategorin investeringar som *hålles till förfall* som redovisas till upplupet anskaffningsvärde, beräknas nedskrivningen som en skillnad mellan tillgångens redovisade värde och nuvärdet av uppskattade framtida kassaflöden (exklusive framtida kreditförluster som inte har inträffat) diskonterade till den finansiella tillgångens ursprungliga effektiva ränta (det vill säga den effektiva ränta som beräknades vid det första redovisningstillfället). En tillgångs redovisade värde skall skrivas ned antingen direkt eller via ett avsättningskonto. Nedskrivningsbeloppet skall redovisas i resultaträkningen.

Finansiella tillgångar som redovisas till anskaffningsvärde

66. Om det finns objektiva belägg för att en nedskrivning skall göras för ett onoterat egetkapitalinstrument som inte redovisas till verkligt värde eftersom dess verkliga värde inte kan beräknas på ett tillförlitligt sätt, eller för ett derivat som är kopplat till och måste regleras genom leverans av ett sådant onoterat egetkapitalinstrument, beräknas nedskrivningsbeloppet som skillnaden mellan den finansiella tillgångens redovisade värde och nuvärdet av uppskattade framtida kassaflöden diskonterade till aktuell marknadsavkastning för likartad finansiell tillgång (se punkt 46 (c) och bilaga A, punkterna VT 80 – VT 81). Sådana nedskrivningar skall inte återföras.

Kategorin finansiella tillgångar som kan säljas

67. När en minskning i det verkliga värdet för en *finansiell tillgång kategoriserad som att den kan säljas* har redovisats direkt mot eget kapital och det finns objektiva belägg för att en nedskrivning av tillgången skall göras (se punkt 59), skall den ackumulerade förlust som redovisats direkt mot eget kapital tas bort från eget kapital och redovisas i resultaträkningen även om den finansiella tillgången inte har tagits bort från balansräkningen.

REFERENSER

LITTERATUR

Marton Jan. Falkman Pär. Lumsden Marie. Petterson Anna Karin. Rimmel Gunnar, (2008), *IFRS – i teori och praktik*, Bonniers

Björklund Maria. Paulsson Ulf, (2003), *Seminarieboken*, Studentlitteratur AB

Christensen Lars, (2003), *Marknadsundersökning*, Studentlitteratur AB

Wiedersheim-Paul Finn. Eriksson Lars-Torsten, (2006), *Att utreda, forska och rapportera*, Liber AB

Bryman Allan. Bell Emma, (2005), *Företagsekonomiska forskningsmetoder*, Liber AB

Merriam Sharan B, (1994), *Fallstudien som forskningsmetod*, Studentlitteratur AB

Johannessen Asbjörn, (2003), *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, Liber AB

Internationell redovisningsstandard i Sverige – IFRS/IAS 2009

Epstein Barry J. Nach Ralph. Bragg Steven M, (2009), *Interpretation and Application of Generally Accepted Principles 2009*, Wiley GAAP

Repstad Pål, (1999), *Närhet och distans*, Studentlitteratur AB

Grønmo Sigmund, (2006), *Metoder i samhällsvetenskap*, Liber AB

Andersen Heine (1994) *Vetenskapsteori och metodlära*, Studentlitteratur Lund

Gilljam, M., Wängnerud, L., Esaiasson, P., Oscarsson, H. (2003) *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Nordstedts Juridik

UPPSATSER

Bootz Henrik. Ewert Per. Frost Johan, (HT 2002), *Förutsättning för en ökad värdepapperisering i Sverige*, Ekonomi Högskolan vid Lunds Universitet

Gustavsson Anna. Unge Staffan, (VT 2008), *Unfolding the Subprime Crisis*, Handelshögskolan i Stockholm

Göransson Paul, (VT 2007), *Tranchering av Collateralized Debt Obligation med en portfölj av simulerade tillgångar*, Ekonomihögskolan vid Lunds Universitet

Hedström Niklas. Pettersson Daniel, (HT 2008), *Upplysningar om kreditexponering*, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

ARTIKLAR

Turley S. James. *Financial Reporting In A Time Of Crisis*, Publicerad i The Corporate Board Magazine – maj/juni 2009

Henry Elaine. Holzmann J. Oscar, FASB, *IASB Respond to Financial Crisis*, Publicerad i The Journal of Corporate Accounting & Finance – mars/april 2009

Pounder Bruce, *Financial Instruments and the Financial Crisis*, Publicerad i Financial Reporting Magazine – april 2009

Gorton Gary, *The Subprime Panic*, Publicerad i European Financial Management Vol. 15, No. 1, 2009

Lander H. Gerald. Barker Katherine. Zabelina Margarita. Williams A. Tiffany, *Subprime Mortgage Tremors: An International Issue*, Publicerad i International Advances in Economic Research 2009

Gorton Gary. Souleles Nicholas, *Special Purpose Vehicles and Securitization*, Publicerad i Working Papers – Financial Institutions Center at the Wharton School 2005

Marton Jan, *Redovisningen har skuld i krisen*, Publicerad i Dagens Industri – 29:e september 2008

Bäckström Anders, *Finanskrisen – orsak och risk för svenska företag*, Publicerad i Balans Nr. 11 år 2008

Hultén Karin, *Nya regler för omklassificering av finansiella instrument (IAS 39 och IFRS 7) kan lindra effekterna av den internationella kreditkrisen för banker*, Publicerad i Öhrlings PricewaterhouseCoopers Accounting Update Nr. 10 december år 2008

Norgren Claes, *Kreditinstitutens Lån-Värdering och Upplysning*, Publicerad i Diskussionspromemoria – Finansinspektionen 1:a juli 1999

ELEKTRONISKA KÄLLOR

The New York Times, hemsida

http://www.nytimes.com/2008/03/17/business/17bear.html?_r=1

http://www.nytimes.com/2008/01/13/business/13view.html?_r=2&scp=1&sq=Tyler+Cowen&oref=login&oref=slogin

Bloomberg, hemsida

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a98TMgmjzpSU>

Washington Post

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/09/14/AR2008091400355.html?sid=ST2008091402574>

Businessweek, hemsida

http://www.businessweek.com/investor/content/mar2007/pi20070307_505304.htm?chan=rss_topStories_ssi_5

IASB, hemsida

<http://www.iasb.org/About+Us/About+Advisory+Groups/Areas+within+the+Financial+Crisis+Advisory+Group+scope.htm>

Finansinspektionen, hemsida, 2009-05-10

http://www.fi.se/upload/20_Publicerat/30_Sagt_och_utrett/10_Rapporter/1999/rapport1999_4.pdf

The Economist, hemsida

http://www.economist.com/specialreports/displaystory.cfm?story_id=9972489

Newsweek, hemsida

<http://www.newsweek.com/id/161199>

Riskglossary, hemsida

http://www.riskglossary.com/articles/mortgage_backed_security.htm

FASB, hemsida

<http://www.fasb.org/news/memorandum.pdf>

<http://www.fasb.org/fcag/>

AICPA, hemsida

http://www.cpa2biz.com/Content/media/PRODUCER_CONTENT/Newsletters/Articles_2008/CPA/Dec/USGaap.jsp

Kungliga biblioteket, hemsida

<http://www.kb.se/libris/samsok/>

Google, hemsida

http://www.google.se/intl/sv/why_use.html

Sveriges Riksbank, hemsida

<http://www.riksbank.se/templates/Page.aspx?id=26246>

Dwight Asset Management Company, hemsida

<http://www.dwight.com/pubs/dwightABS2005.pdf>